

भारत समाचार

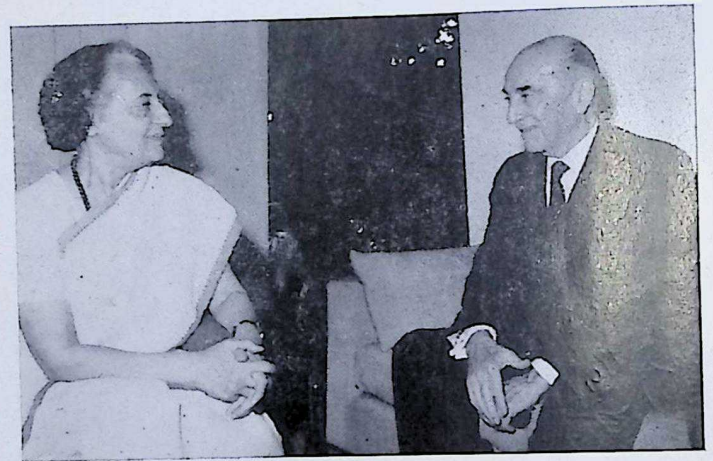

हस्तशिल्प र लघु उद्योगको भारतीय अर्थ व्यवस्थाको महत्वपूर्ण योगदान छ। चित्रमा एक काश्मिरी हस्तशिल्पी कार्यमा रत। ओखरमा कुदिएको सूक्ष्म शिल्प।

← साउदी अरेबियाका राजकुमार र यूनिसेफका विशेष दूत श्री तलाल बिन अब्दुल अजिज अल साउद प्रधानमन्त्रीसंग हात मिलाउनु हुंदै

चित्रमा समाचार

जोर्डानको सिनेटका अध्यक्ष बहजात अल-तलहौनीको नेतृत्वमा जोर्डानी संसदीय प्रतिनिधिमंडलद्वारा भारतको यात्रा। प्रधानमन्त्री श्रीमती गांधीसंग कुराकानी गर्नुहुंदै दलका नेता श्री बहजात-अल तलहौनी

← बेहरोनका अमोर शेख इसा बिन सुलेमान अल खलिफाको राष्ट्रपति श्री नीलम संजीव रेड्डी र प्रधानमन्त्री श्रीमती इन्दिरा गांधी विमानघाटमा स्वागत

रोहिणीको प्रक्षेपण : अन्तरिक्ष विज्ञानमा महान उपलब्धि

भारतले ३१ मई १९८१ मा रोहिणी आर. एस. डी. १ उपग्रहलाई एस. एल. बी. ३ राकेटद्वारा प्रक्षेपण गरेर पृथ्वीको कक्षमा स्थापित गरी अन्तरिक्ष विज्ञानको क्षेत्रमा महान सफलता हासिल गरेकोछ । १८ जुलाई १९८० मा एस. एल. बी. ३ को सफल प्रायोगिक उडानको एक वर्ष भित्रै अन्तरिक्ष विज्ञानको क्षेत्रमा भारतलाई जो सफलता मिलेकोछ त्यसबाट प्रक्षेपण वाहनको विकासमा भारत लक्ष्य हासिल गर्ने आँटेको छ र यसले आउँदा केही वर्षभित्रै ६०० किलोग्राम वजन भएको आई. आर. एस. उपग्रहहरू प्रक्षेपित गर्नेछ ।

रोहिणी ६५ मिनेटमा पृथ्वीको फन्का माछं र प्रति दिन पृथ्वीको १८ पटक परिक्रमा गर्न सफल भएकोछ । १९८० जुलाईमा एश.एल.बी. ३ राकेटद्वारा ३५ किलोग्राम तौल भएको रोहिणी उपग्रह अन्तरिक्षको तलो कक्षमा स्थापित गरिएको थियो र यसरी भारत अमेरिका, सोवियत रूस, ब्रिटेन, फ्रान्स, जापान र चीनका साथै अन्तरिक्ष क्लबमा शामिल भयो ।

रोहिणी आर. एस. डी. १ उपग्रहको तौल ३८ किलो छ । यसमा सलिड स्टेट महत्वपूर्ण संवेदन यंत्र स्थापित गरिएकोछ जसले पृथ्वीको रूप रेखा मौसम सम्बन्धी सूचनाहरू भू-स्थित केन्द्रहरूलाई प्रेषित गर्दछ । पृथ्वीको कक्षमा स्थापित हुन बित्तिकै रोहिणीबाट श्रीहरिकोटा, कारनिकोबार, थुम्बा र अहमदाबाद केन्द्रहरूमा सूचना प्राप्त हुन थाल्यो । रोहिणीमा देशमै निर्मित कैमरा फिट गरिएको छ र यसरी भारतलाई विदेशी कैमरामा भर पर्नु परेडन ।

रोहिणी भारतमा निर्मित पाँचौ यान हो । यसभन्दा १० महीना अघि रोहिणी १ एस. एल. बी. ३ राकेटद्वारा जुलाई १९८० मा प्रक्षेपित गरिएको थियो । भारतले पहिलो अन्तरिक्ष यान १९७५ मा आफ्नो ६० नीतिको स्वाम्य भएको प्रथम उपग्रह 'आर्य-

भट' सोवियत रूसको अन्तरिक्ष केन्द्रबाट प्रक्षेपित गरेको थियो । त्यस पछि ७ जुन १९७६ मा भारतको अर्को भू-उपग्रह 'भास्कर' सोवियत अन्तरिक्ष केन्द्रबाटै प्रक्षेपित गरियो । 'भास्कर'मा संसाधनहरूको सर्वेक्षणका लागि दूरदर्शन कैमरा जडान गरिएको थियो । अन्य उपकरणहरूद्वारा मौसम सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू संकलन गरियो । आउँदो वर्षको अन्त्यतिर भारतले फेरि रूसी केन्द्रबाट भास्कर-२ छोड्ने छ ।

यसै जुन १९ तारीखमा भारतले (Apple) ऐपल संचार उपग्रह फ्रान्सिसी गुयनाको प्रक्षेपण केन्द्र कुर्वाट प्रक्षेपित गरिदछ । यस संचार उपग्रहको तौल ६०० किलोग्राम छ । ऐपल दुई वर्षसम्म अन्तरिक्षमा रहने छ र पूर्ण सुसज्जित संचार उपकरण यसमा स्थापित गरिएका छन् जसबाट टाडाटाडाका क्षेत्रलाई संचार सुविधा उपलब्ध हुनेछ । वैज्ञानिक शिक्षण कार्य र सम्मेलनहरूका लागि पनि यसको उपयोग गर्न सकिनेछ । रेल्वे तथा एयर लाइन्सको प्रशासकीय क्षमता बढाउनमा यसबाट मद्दत मिल्ने छ ।

भारत र भूटानबीच आर्थिक

सहयोग बढाउने बारे वार्ता

नयाँ दिल्लीमा भारतका विदेशमन्त्री श्रीनरसिंह राव र भूटानका परराष्ट्रमन्त्री श्री दावा शेरीगवीच बढ्दो आर्थिक सहयोगबारे छलफल गरियो । छलफलको मुख्य विषय थियो भूटानको १९८१-८२ विकास योजनाका लागि भारतको योगदान । भारतले योगदानको स्तर कायम नै राख्नेछ ।

यस अतिरिक्त १५० करोडको लागतमा वनाइने चुखा जलविद्युत परियोजना वारे दुबै परराष्ट्र मन्त्रीहरूबीच छलफल गरिएको थियो ।

एस. एल. बी.-३ पछि भारतले आफ्नो अन्तरिक्ष यानको आर्को श्रृंखला छोड्नेछ यसमा एस.एस.एल. बी. पहिला यान हुनेछ र यसद्वारा १५९ किलोग्राम तौल भएको उपग्रह प्रक्षेपित गरिनेछ । त्यसपछि पी. एस. एल. बी. श्रृंखला को अन्तरिक्ष उपग्रह यान छोडिनेछ जसको क्षमता ६०० किलोग्राम तौल भएको आई. आर. एस उपग्रहलाई प्रक्षेपित गर्ने खालको हुन्छ । यस उपग्रहलाई भूमध्य रेखा माथि स्थापित गर्ने लक्ष्य छ ।

संचार उपग्रहको श्रेणिमा पहिला उपग्रह नासाद्वारा आउँदो वर्षको प्रारम्भमा प्रक्षेपित गरिनेछ । त्यस पछि आर्को संचार उपग्रह इनसेट-१ बी नासाद्वारा नै कोलम्बिया शटलद्वारा १९८३ को मध्यमा छोडिनेछ ।

यसरी प्रक्षेपण यानको निर्माण र उपग्रहको प्रक्षेपण गरी भारतले अन्तरिक्ष विज्ञानको क्षेत्रमा ठूलो उपलब्धि हासिल गरेकोछ । प्रधानमन्त्री श्रीमत्. इन्दिरा गांधीले प्रक्षेपण यान र उपग्रहको निर्माण तथा प्रक्षेपणमा भारतीय वैज्ञानिक र प्राविधिकहरूद्वारा प्राप्त सफलताकालागि बधाई दिदै अन्तरिक्ष प्रौद्योगिकीको क्षेत्रमा एक आर्को पाइला भारतले चालेकोछ र महान वैज्ञानिकहरू प्रति देशलाई गर्व छ भन्नु भयो ।

सूचना

भारत समाचारको अप्रिल १९८१ को अंकमा प्रकाशित 'आधुनिक समयमा आयुर्वेदको बढ्दो मान्यता, लेखका अन्तिम पाराको सट्टा निम्नांकित अनुसार पढ्नुस् ।

यस क्षेत्रमा नेपालसंग भारतले सहयोग गर्दै आएको छ । नेपालमा आयुर्वेद चिकित्सामा विशेष चाख देखिन्छ । कोलाम्बो योजनाको प्राविधिक सहयोग कार्यक्रम अन्तर्गत भारतको एक आयुर्वेदीय चिकित्सक डा. एल. एम. सिंहको सेवा त्रिभुवन विश्वविद्यालयलाई उपलब्ध गराइएकोछ । उहाँले आयुर्वेद क्याम्पसमा शिक्षा सहूलियत समुन्नत पार्नमा योगदान दिइरहुनु भएकोछ । "

राष्ट्रपतिको केनिया र जाम्बियाको यात्राबाट संवन्ध अझै समधुर

राष्ट्रपति श्री नीलम संजीव रेड्डीको केनिया र जाम्बियाको राजकीय यात्राबाट दिल्ली र नैरोबीबीच घनिष्ठ संवन्धको जग बसालिएकोछ र लुसाकासंगको बन्धन अझै गाँठिलो पारिएकोछ ।

केनियाको यात्रा गर्ने श्री रेड्डी पहिला भारतीय राज्य प्रमुख हुनुहुन्थ्यो । यसभन्दा अघि केनियाका राष्ट्रपति श्री डैनियल आरप मोईले भारतको यात्रा गर्नु भएको थियो । राष्ट्रपति मोईले केनियाको मदरका (स्वशासन प्राप्ति) दिवस समारोहको अवसरमा राष्ट्रपति रेड्डीलाई केनियाईहरूलाई सम्बोधन गर्न निमन्त्रणा दिएर ठूलो सदभावनामा प्रदर्शित गर्नु भयो । केनियाको अठारौँ स्वशासन प्राप्ति दिवसको अवसरमा उहुरू पार्कमा आयोजित समारोहमा दुवै राष्ट्रपतिहरूले आफ्नो भाषणमा पृथग्वासन र रंगभेद विरोधी संघर्षमा भारत र केनिया कांघमाकांघ मिलाई लड्दै आएको स्मरण गराउँदै संयुक्त राष्ट्रसंघको प्रस्ताव अनुसार नामिबियालाई स्वतंत्रता प्रदान गर्नु र त्यहाँबाट दक्षिण अफ्रिका फर्कनै पर्छ भन्नु भयो ।

श्री रेड्डी केनियामा ३० मई देखि २ जून सम्म रहनु भयो । उहाँका साथमा रेल्वे मंत्री श्री केदार पाण्डेय जानु भएको थियो ।

दुवै राष्ट्रपतिहरूबीच भएको कुराकानीमा केनियाले इस्पात र कागज कारखानाहरूको स्थापनामा भारतको तकनिकी ज्ञान र मद्दतको माग गरेको र राष्ट्रपति रेड्डीले केनियाको अर्थ व्यवस्थाको विकासमा भारत आफ्नो अनुभव र सिप बाँड्छु गर्न तैयार छ भन्ने आश्वासन राष्ट्रपति मोईलाई दिनुभयो ।

राजकीय भोजको अवसरमा दिनु भएको स्वागत भाषणमा राष्ट्रपति मोईले विज्ञान र टेक्नोलोजीको क्षेत्रमा भारतले गरेको प्रगतिको प्रशंसा गर्दै भारत र

केनियाले अधिकृतहरूको आदान प्रदान गर्नु पर्छ ताकि हाम्रा दुवै गणतंत्रहरूले व्यापार, लगानी र प्रविधिको हस्तान्तरणका संभावनाहरूको पूरापूर दोहन गर्न सकून् भन्नु भयो ।

राष्ट्रपति रेड्डीले १९६३ देखि केनियामा भएको औद्योगिक प्रगतिको चर्चा गर्दै दुवै देशबीच बढ्दो परिमाणमा आर्थिक र तकनिकी सहयोग पारस्परिक लाभप्रद हुनेछ भन्ने विचार व्यक्त गर्नु भयो ।

अफ्रिकामा भारतका ४१ सह-प्रयासहरूमध्ये सर्वाधिक १० सह-प्रयासहरू केनियामा स्थित छन् । सूती कपडा, ग्राइप वाटर, कागज, कास्ट आयरन फाउन्ड्री, फर्मास्युटिकल, कृत्रिम फिलामेन्ट धागो र वाहन सहायक पार्टपुर्जाहरू जस्ता सह-प्रयासमा भारतको साढे ६ करोड इक्विटी शेयर छ ।

मेशिन औजार, डिजेल पम्प, इलेक्ट्रिक मोटर्स र आयरन फाउन्ड्री परियोजनाहरूको कार्यान्वयन गरिदैछ ।

वीमाको क्षेत्रमा पनि सहयोग थालिएकोछ । भारत जीवन वीमा निगम र जेनरल इन्स्योरेन्स कम्पनीले केनियाईहरूको साक्षेदारीमा केनिन्डा इन्स्योरेन्स कम्पनी नामक नयाँ कम्पनीको स्थापना गरेकोछ ।

जाम्बियाको यात्रा

केनियाको ४ दिने यात्रा पुरागरी राष्ट्रपति श्री रेड्डी जाम्बियाको ५ दिने यात्रामा जून २ का दिन लुसाका पुग्नु भयो । राष्ट्रपतिको ५ दिने यात्राकालमा दुवै देशहरूले संयुक्त आयोगको स्थापना गरी आर्थिक संवन्ध विकसित गर्ने निधो गरे ।

जाम्बियाई राष्ट्रपति श्री केनेथ कौंडा-द्वारा आफ्नो सन्मान दिइएको भोजमा राष्ट्रपति श्री रेड्डीले भन्नु भयो, हामीले तपाईंको विकास प्रयासहरूमा सदभावना र उत्साह साथ भाग लिनेछौं ।

“गरीबी, अज्ञानता र विमारी विरोधी

साम्ना संघर्षमा हामी आफूलाई तपाईंको साक्षेदार ठान्छौं र हाम्रो सह-प्रयास विकासो-मुख देशहरूबीच सहयोगको विधि वन्न सक्छ भन्ने हामी आशा गर्छौं” राष्ट्रपति रेड्डीले भन्नु भयो ।

राष्ट्रपति रेड्डीले भन्नु भयो, “विकासो-मुख देशहरूको आशा, आकांक्षा, आशंका र हितहरू प्रति समझदारी देखिदैन । वरु यो आशा गरिन्छ कि गरीब देशहरू दवाव र छलयोजनाको वशीभूत होउन् । ठुला शक्ति होडवाजीमा नमुछिने हाम्रो कटि-बद्धताको गलत अर्थ लगाइन्छ ।”

सहयोग सम्झौता

भारत र जाम्बियाले जून ५ मा दुवै देशबीच आर्थिक र तकनिकी सहयोग बढाउन भारत-जाम्बिया संयुक्त आयोगको स्थापना गर्ने वारे सम्झौतामा हस्ताक्षर गरे । दुवै राष्ट्रपतिहरूको उपस्थितिमा पत्रहरूको आदान-प्रदान गरियो ।

राष्ट्रपति श्री रेड्डीको यात्राको अन्तिम दिन दोहरो करवाट जोगिन र जाम्बियाको रेल विकासमा सहयोग सम्बन्धी सम्झौताहरूमा पनि हस्ताक्षर गरियो । रेलमार्ग सहायता सम्झौतामा भारतको रेलमंत्री श्री केदार पाण्डेय र जाम्बियाई मंत्री श्री राजा कुंदाले हस्ताक्षर गर्नु भयो ।

दुवै सरकारले कृषि क्षेत्रमा पनि वैज्ञानिक र तकनिकी सहयोग गर्नेछन् । यस कार्यक्रम अन्तर्गत भारतका कृषि संस्थाहरूमा २२० जाम्बियाईहरूलाई प्रशिक्षण दिने व्यवस्थाको परिकल्पना गरिएकोछ । चाय र कफीको उत्पादन र प्रशोधनकालागि सह-प्रयासको स्थापना गर्ने संभावना पनि छ ।

भारतले तेस्रो रेल सम्पर्क स्थापित गर्नमा सहयोग गर्ने प्रस्ताव गरेकोछ । रेल मार्गद्वारा मोजाम्बिक भएर पुग्न सकिन्छ । जाम्बिया

(बाँकी पृष्ठ ५ मा)

सह-प्रयासमा होटलको निर्माण

भारतका सह-प्रयासहरू

भारतीय कम्पनीहरूले समुद्रपारका देशहरूमा ठूलो संख्यामा सह-प्रयास-हरूलाईलेका छन्। भारत सरकारले ३५० सह-प्रयासहरूको स्थापना गर्ने स्वीकृति दिएकोमा १०७ सह-प्रयासहरू कार्यान्वित भइ चालू भइसकेका छन्। कपास मिल, शीशा, इस्पात र फलाम कारखानाहरू, हलुंगो इन्जिनियरी, कागज र चीनी उद्योग-हरू, होटल र रेस्टाँहरू, तयार खाद्य, तेल पेट्रोल मिलहरू, रसायन, औषधी र छाला संबन्धी प्रयासहरू यसमा शामिल छन्।

भारतले ४९ प्रतिशत इक्विटी शेयर मात्र लिने छुट कम्पनीहरूलाई दिएको छ किनभने बहु-शेयर स्थानीयहरूकै हातमा हुनुपर्छ भन्ने यसको विश्वास छ। यसले गर्दा भारतीय कम्पनीहरू लगानी गर्न अनिच्छुक भएता पनि ती देशहरूले यस नीतिको स्वागत गरेका छन्। विदेशमा

भारतको लगानीमा तेजी आएको छ र नयाँ प्रयासहरूको आकार तेजीसाथ बढ्दैछ।

औद्योगिक प्रयासहरू ज्यादै लोभान्ने देखिएता पनि भारत कृषि र सिचाईका जस्ता क्षेत्रहरूमा मद्दत गर्न इच्छुक छ। यसले नेपालसँग कोशी र गंडकमा बहु-देशीय सिचाई र बाढी नियन्त्रण परियोजनाहरूमा सहयोग गरेको छ र कर्णालीलाई उपयोगमा ल्याउने विशाल जल विद्युत परियोजनावारे सम्झौता गर्दैछ।

भारतीय कम्पनीले लीबियामा बाँधको निर्माण गरेको छ र त्यो देशमा उषारि र शरिरमा सिचाई परियोजनाहरूमा पनि सघाउ पुऱ्याएको छ। मरिशस र तंजानियाले नलकूपहरूको ड्रिलिंग, मत्स्य पालनको विकास, आधुनिक कृषि प्रविधिको प्रसार र बजार-प्रणालीको सुधार गर्न भारतीय विशेषज्ञहरूको सेवा हासिल गरेका छन्।

(पृष्ठ ४ को बाँकी)

देश हो र यसको निकासी दक्षिण अफ्रिका र तंजानिया भएर हुन्छ। भारतीय र जाम्बियाई रेलमन्त्रीहरूबीच भएको कुरा-कानीमा भारतले जाम्बियाई रेलको विकासमा मद्दत गर्न सहमत भयो। मोजाम्बिकसँग जोडिने रेलमार्गको लम्बाई २७ किलोमीटर हुनेछ यसको निर्माणमा १ करोड ८० लाख डलर खर्च हुनेछ।

भारतले लुसाका र दारेसलामलाई जोडने २००० किलोमीटर रेलमार्गको परिचालनमा मद्दत गर्न तत्परता देखाएको छ। जाम्बियाई रेलमार्ग प्रणालीको विस्तार र विकास गर्ने बारे वार्ता गर्न जाम्बियाई रेल्वे दलले निकट भविष्यमा भारतको यात्रा गर्ने छ।

तामाको मूल्यमा कमी हुन गएकोले जाम्बियाको आर्थिक स्थिति विप्रेको छ किनभने यसको राजस्वको मूल स्रोत तामा नै हो। भारतले ५ हजार टन तामा र ६० टन कोबाल्ट किन्न उत्सुकता व्यक्त गरेको छ।

प्रधानमन्त्रीको कुवैत, अबुधावि र बर्नको यात्रा महत्वपूर्ण

प्रधानमन्त्री श्रीमती इन्दिरा गांधीले स्वीटजरलैन्ड, कुवैत र संयुक्त अमीर संघको ६ दिने यात्रा ६ देखि १४ मई सम्म गर्नु भयो। यात्राकालमा ती राष्ट्रहरूका प्रमुखहरूसित भएको वार्ता महत्वपूर्ण, लाभकारी र सहयोगको दिशामा आर्को खुडकिला हुन गएकोछ।

स्वीटजरलैन्ड र जेनेवामा उहाँ प्रति धेरै आकर्षण देखियो। जेनेवामा पैलेस डी नेशन्स कक्षमा उहाँले विश्व स्वास्थ्य संगठनका प्रतिनिधिहरूलाई सम्बोधित गर्नु भयो। त्यसपछि यसको काउन्सिल चेम्बर जसमा मिश्र र इजरायलबीच शान्ति संधिमा हस्ताक्षर भएको थियो, उहाँले पत्रकार सम्मेलन गर्नु भयो।

स्वीस राष्ट्रपति संग उहाँको वार्ता बडो सौहार्दपूर्ण वातावरणमा भयो। उहाँले स्वीटजरलैन्ड संग भारत औद्योगिक संबन्ध बढाउन चाहन्छु भन्ने विचार व्यक्त गर्नु भयो। स्वीस राष्ट्रपति श्री कुर्ट फुगलरले उहाँको सम्मानमा दिवा मोजको आयोजना गर्नु भयो। स्वीस व्यापारिक समुदायले पनि प्रधानमन्त्रीको यात्रामा ठुलो चाख देखाएको छ।

उहाँले मई ८ मा शुक्रवार भएको र शुक्रवार सम्पूर्ण मुसलिम विश्वमा विदाको दिन भएकोले मई ९ मा कुवैतका लागि प्रस्थान गर्नु भयो। कुवैतका प्रधानमन्त्री र युवराज शेख साद अब्दुल्लाह अल सलेम अल सवाहले प्रधानमन्त्रीको भव्य स्वागत गर्नु भयो। त्यसपछि त्यहाँको अमीर शेख जावर अल समाह संग कइयन महत्वपूर्ण अन्तर्राष्ट्रिय प्रश्नहरू र पारस्परिक सहयोगबारे गहकिलो कुराकानी भयो। जेखले वार्ता पछि श्रीमती गांधीको सम्मानमा दिवा मोजको आयोजना गर्नु भयो जसमा शेख, श्रीमती गांधीअतिरिक्त ३ व्यक्ति मात्र थिए।

वार्तापछि प्रकाशित भारत-कुवैत संयुक्त विज्ञापितमा भारत र कुवैतले हिन्दमहासागरमा विदेशी उपस्थितिमा कमी अनि प्रत्यावर्तन अफगानिस्तानको असंलग्न स्थितिको पुनर्स्थापन तथा अरब क्षेत्रबाट इजरायली फौजको प्रत्यावर्तनकालागि आह्वान गरेका छन्।

भारत-कुवैतबीच वैचारिक समानता

भारतीय प्रधानमन्त्री र कुवैतका अमीर एवं प्रधानमन्त्री युवराज साद अब्दुल्लाहबीच भएको वार्तामा विचारको समानता पाइयो। नेताहरूले विद्यमान मधुर संबन्धलाई सम्मान र पारस्परिक समानताको आधारमा यी संबन्धहरूलाई अझै विकसित गर्ने कुरामा सहमति जनाउनु भयो।

उहाँहरूले अन्तर्राष्ट्रिय स्थिति विग्रैको र तनावका नया क्षेत्रहरू पैदा भएकोमा गहिरो चिन्ता व्यक्त गर्नुहुँदै आजको तनावपूर्ण अन्तर्राष्ट्रिय स्थितिमा असंलग्न आन्दोलन र असंलग्नताका सिद्धान्तहरू अन्तर्राष्ट्रिय शान्ति सहयोग र प्रगतिका लागि अनिवार्य छन् भन्ने उल्लेख गर्नु भयो। स्वतंत्र निर्गुट समूहको रूपमा असंलग्न आन्दोलनको भूमिका विश्वभरी शान्ति र सुरक्षा बलियो पार्ने ठोस नैतिक र राजनैतिक शक्तिको रूपमा आवश्यक छ उहाँहरूले महसुस गर्नु भयो।

पश्चिम एशियाको विग्रदै गइरहेको स्थिति त्यसक्षेत्र र विश्व शान्ति एवं स्थायित्वका लागि गंभीर खतरामूलक छ। पश्चिम एशियामा अरब क्षेत्र र जेरुसलमबाट इजरायली फौजको पूर्ण प्रत्यावर्तन, आफ्नो राज्य र घर फर्कने फिलिस्तिनी जनताको अहरणीय अधिकारको प्राप्ति नहुँजेल पश्चिम एशियामा शान्ति स्थापित हुन सक्दैन भन्ने कुरामा भारत र कुवैत विश्वस्त छन्।

भारतले निरन्तर अरबहरूको न्यायपूर्ण हकप्रति समर्थन दिँदै आएकोमा कुवैतले सराहना व्यक्त गरेकोछ। भारतले न्यायपूर्ण हकप्रति समर्थन दिइरहने दोहोर्‍याएकोछ। भारत र कुवैतका प्रधानमन्त्रीहरूले लेबनानी

समस्याको शान्तिपूर्ण समाधान हुनुपर्छ भन्नुहुँदै लेबनानमा इजरायलको अवैध हस्तक्षेपको निन्दा गर्नु भयो।

विज्ञापितमा अफगानिस्तानको स्थिति प्रति चिन्ता व्यक्त गर्दै दुवै पक्षले विदेशी फौजको वापसी, शरणार्थीहरूको आफ्नो घरमा प्रत्यावर्तन, अहस्तक्षेपको सिद्धान्तको पालना र अफगानिस्तानको स्वतंत्रता, प्रभुसत्ता, भौमिक अखंडता र असंलग्न दर्जाको स्थापनाको आधारमा शान्तिपूर्ण, व्यापक र न्यायपूर्ण समाधान चाडै शिक्ने कुरामा सहमति जनाएका छन्।

इराक-इरान संघर्ष बारे दुवै प्रधानमन्त्रीहरूले मतभेद शान्तिपूर्ण तरीकाले पछ्याउनु पर्छ र असंलग्न मंत्रीस्तरीय समितिका प्रयासहरू प्रति पूर्ण समर्थन जनाउनु भएकोछ।

हिन्दुमहासागरका तटीय राष्ट्रहरूको घोषित इच्छाको विरोधमा ठुला शक्तिहरूको उपस्थितिमा वृद्धि प्रति गहिरो चिन्ता व्यक्त गर्दै भारत र कुवैतले हिन्दमहासागरमा फौजी उपस्थिति घटाउँदै लगी समाप्त पार्ने भनी ठुला राष्ट्रहरूलाई आह्वान गरेकाछन्। १९७१ को राष्ट्रसंघीय प्रस्ताव अनुसार हिन्दमहासागरलाई शान्ति क्षेत्र रूपमा घोषणा लाई कार्यान्वयन गर्न बल दिनु पर्छ भन्ने कुरा विज्ञापितमा पुष्टाइएको छ।

उहाँहरू खाडीक्षेत्रमा शान्ति र सुरक्षा कायम राख्नु खाडी क्षेत्रका देशहरूको जिम्मेवारी हो भन्ने कुरा दोहोर्‍याउँदै त्यहाँ विदेशी हस्तक्षेपको विरोध गर्नु भयो। खाडीका अरब देशहरूद्वारा स्थापित सहयोग परिषदको लक्ष्यबारे कुवैती पक्षले अवगत गरायो र भारतले यसको सफलताकाका लागि कामना गर्‍यो।

उहाँहरूले दक्षिण अफ्रिकामा संघर्ष र तनाव समाप्त गर्ने सकिन्न जहिलेसम्म दक्षिण अफ्रिकी अधिकरणबाट नामिबियालाई मुक्त गरिदैन र द० अफ्रिकामा पृथग्वासनको ढाँचा भत्काउँदैन भने। अलजियस असंलग्न राष्ट्र मंत्रीस्तरीय बैठकको निर्णयप्रति

पूर्ण सहमति व्यक्त गरियो ।

विश्व अर्थ व्यवस्थाको गहिरो संकट प्रति चिन्ता व्यक्त गर्दै कुवैतका युवराज र प्रधान-मन्त्री श्रीमती गांधीले अन्तर्राष्ट्रिय अर्थ व्यवस्थाका ढाँचागत परिवर्तन गर्ने कुरामा जोर दिनुभयो ।

भारतले अरब आर्थिक विकासकालागि कुवैतको राशिबाट उपलब्ध गराइएको सहायताको प्रशंसा गरेकोछ र कुवैतले भारतको आर्थिक विकासकालागि निरन्तर सहयोग दिने आश्वासन दिएकोछ । कुवैती राशिबाट तेल संवद्ध उद्योग र रासायनिक मल संवन्धी परियोजनाहरूलाई मद्दत दिइनेछ ।

नेताद्वयले दुवै देशबीच बढ्दै गइरहेको आर्थिक संबन्धमा संतोष व्यक्त गर्नु भयो । वर्तमान स्थितिमा र दुवै देशका गतिविधिहरूको संदर्भमा लगानी तथा सह-प्रयासहरूको क्षेत्रमा चर्किलो संभावना छ उहाँहरूले विश्वास व्यक्त गर्नु भयो ।

विज्ञप्तिमा श्रीमती गांधीको यात्राबाट दुवै देशबीच समझदारी र सहयोगमा वृद्धि हुने कुरा जनाइएको छ ।

प्रधानमन्त्रीले युवराज तथा प्रधान मंत्री शेख सद अब्दुल्लाहलाई भारतको यात्रा गर्ने निमन्त्रण दिनु भयो जो सहर्ष स्वीकार गरिएकोछ ।

भारत-संयुक्त अमीरसंघ

कुवैतबाट श्रीमती गांधी अनु धावि पुरनु भयो । श्रीमति गांधी र संयुक्त अरब अमीरसंघका राष्ट्रपति शेख जायेद र सय्यद बिन सुल्तान अल नहयानले पश्चिम एशियाको सुरक्षाको प्रश्न भारतको सुरक्षासंग संलग्न छ भन्ने विचार व्यक्त गर्नु भयो ।

उहाँहरूले पश्चिम एशिया, फारसको खाडी र हिन्दमहासागरबाट महाशक्तिहरूको होडवाजी समाप्त हुनुपर्छ भन्ने कुरामा सहमत जनाउनु भयो । यस क्षेत्रको सुरक्षामा जो खतरा पैदा भएकोछ त्यसको संदर्भमा भारत र खाडीका देशहरूमाझ निकट संबन्ध अति जरूरी छ भन्ने नेताद्वयले महसुस गर्नु भयो ।

अरब अमीरसंघका राष्ट्रपतिले श्रीमती गांधीको यात्रा ऐतिहासिक छ र उहाँसंग

भएको वार्ता अति महत्वपूर्ण छ, बताउनु भयो । खाडीका देशहरू र हिन्द महासागरको वर्तमान स्थितिबारे भएको विचार विनिमय धेरै उपयोगी सिद्ध हुनेछ । वार्ताको दौरान नेताद्वय के कुरामा सहमत थिए भने यस क्षेत्रको भूमि र समुद्रबाट ठुला शक्तिहरूको होडवाजी समाप्त हुनुपर्छ ताकि मुठभेडको आशंका नरहोस् ।

भारत र संयुक्त अमीर संघको वार्तामा भारतको तर्फबाट वाणिज्य राज्यमन्त्री श्री खुर्शीद आलम खाँ, प्रधानमन्त्रीको प्रमुख सचिव श्री पी. सी. अलेक्जेन्डर र विदेश मंत्रालयका सचिव श्री रमेश भंडारी तथा अमीरातको तर्फबाट तेलमन्त्री माना सद्द ओतिवा र विदेश राज्यमन्त्री श्री रशीद अब्दुल्लाहले भाग लिनु भयो ।

दुवै पक्ष अफगानिस्तानको घटना, इरान-इराक संघर्ष र हिन्द महासागरको सैन्यकरण वाट क्षेत्रको सुरक्षा प्रति खतरा छ र खतरा यस क्षेत्रका देशहरूको सम्मिलित प्रयासबाट टार्न सकिन्छ भन्ने कुरामा दुवै पक्ष सहमत थिए ।

प्रतिनिधि मंडलहरूको वार्तामा भारत-संयुक्त अरब अमीर संघ कम्पनीको स्थापना गर्ने निर्णय लिइयो । कम्पनीले भारत, संयुक्त अमीर संघ र अन्य देशहरूमा औद्योगिक क्षेत्रहरूमा विनियोजन गर्नेछ

मुशरिफ महलमा अमीर संघका राष्ट्रपति र प्रधानमन्त्री श्रीमती गांधीबीच भएको वार्तामा राष्ट्रपतिले भारत उहाँको घनिष्ठ मित्र हो भन्नुभयो । उहाँहरू निर्गुट देशमा एकताबाट पश्चिम एशिया र हिन्दमहासागरलाई ठुला शक्ति हस्तक्षेपबाट जोगाउन सकिन्छ भन्ने कुरामा सहमत हुनु भयो ।

प्रधानमन्त्रीले पाकिस्तानलाई अमेरिकी अस्त्र आपूर्ति बारे आफ्नो विचार व्यक्त गर्दै भन्नु भयो छिमेकीहरू बलियो होउन् हामी दिलैदेखि चाहन्छौं र पाकिस्तान रक्षाको र्ग्यप्त प्रबन्ध गरोस् त्यसमा हामीलाई गुनासो छैन तर तनाव बढ्ने र अन्यहरूले हाम्रो क्षेत्रको उपयोग गर्न पाउने कुराका हामी विरोधी छौं उहाँले थप्नुभयो ।

दुवै देशबीच आर्थिक सहयोग बढाउने बारे पनि विचार विनिमय गरियो । प्रवक्ता

अनुसार भारतमा तेल शोधक र संयुक्त अरब अमीर संघमा इस्पात एवं उर्वरक संयंत्रको स्थापना संवन्धी परियोजनाहरूलाई संयुक्त प्रयास अन्तर्गत अन्तिम रूप दिइनेछ ।

संयुक्त अरब अमीरसंघले भारतलाई १९८१ मा १५ लाख टन तेल दिने अधिल्लो निर्णय अतिरिक्त आदश्यकता अनुसार तेल उपलब्ध गराउनेछ ।

दुवै देशका बैंकहरूले एक अर्को मुलुकमा शाखाहरू खोल्नेछन् । भारतले अमीरसंघलाई मेडिकल सहायता दिने प्रस्ताव पेश गरेको छ ।

मदर टेरेसा सम्मानित

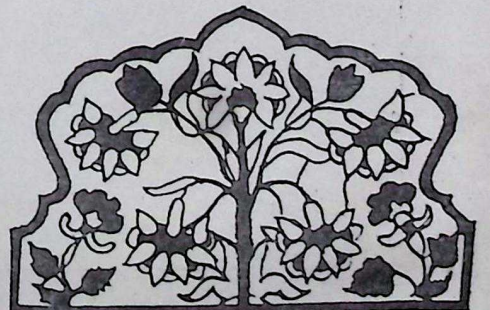
अमेरिका मार्कवेट विश्वविद्यालयले आफ्नो उच्चतम पुरस्कार मदर टेरेसालाई प्रदान गरी उहाँलाई सम्मानित गरेकोछ

विश्व विद्यालयका अध्यक्षले ७१ वर्षीय आमा टेरेसालाई पेरे मार्कवेट अनुसंधान पुरस्कारको पदक प्रदान गर्नु भयो र त्यस क्षेत्रका नागरिकहरूले मदर टेरेसालाई १,५०,००० डलर उहाँको सेवा कार्यहरूकालागि प्रदान गरे ।

इलेक्ट्रोनिक थर्मामीटर

राष्ट्रीय वैमानिकी प्रयोगशालाले उद्योगहरूकालागि इलेक्ट्रोनिक थर्मामीटरको विकास गरेकोछ ।

विमानको उडानमा बाह्य वायुमंडलको तापमान यस थर्मामीटरले लिन सक्छ ।

भारत र जिम्बावे असंलग्न सिद्धान्तमा

नव स्वतंत्र अफ्रिकी राष्ट्र जिम्बावेका प्रधानमंत्री श्री रबर्ट मुगावे तथा श्रीमती शैली मुगावेले २१ मईदेखि २३ मई, १९८१ सम्म भारतको यात्रा गर्नु भयो। प्रधानमंत्री श्रीमति गांधी, उहाँको मंत्रीमंडलका सदस्यहरू, वरिष्ठ अधिकृतहरू र अफ्रिकी छात्रहरूले स्वतंत्रता सेनानी प्रधानमंत्री मुगावेको विमानघाटमा भव्य स्वागत गर्नु भयो।

यस अवसरमा राष्ट्रिय धुन बजाइयो र गारद सलामी दिइयो। प्रवास कालमा उहाँ र प्रधानमंत्री श्रीमती गांधी बीच पारस्परिक हितका विषयहरू तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रश्नहरू वारे विचार विनिमय गरियो। उहाँसंग भारतका विदेशमंत्री, स्वास्थ्य र ग्रामीण विकास, योजना र अन्य मंत्रीहरूले भेटेर कुराकानी गर्नु भयो। उहाँको यात्रा कालमा भारत र जिम्बावे बीच व्यापार, आर्थिक र तकनिकी सहयोग बढाउने र सांस्कृतिक संबन्धको संवर्धनका लागि सम्झौताहरू गरियो।

संयुक्त विज्ञप्ति

श्री रबर्ट मुगावेको ३ दिने यात्रा पछि प्रकाशित संयुक्त विज्ञप्तिमा दुवै नेताहरूले अफगान समस्याको राज-

आस्थावान

दुवै देशबीच सहयोग सम्झौताहरूमा

हस्ताक्षर

नैतिक समाधान र त्यहाँबाट विदेशी सैनिकहरूको प्रत्यावर्तनमा जोर दिनु भयो। संगसंगै अफगानिस्तानको सार्वभौमता र निर्गुटताको सम्मान गरिनुपर्छ भन्ने तारारे सहमति जनाउनु भयो।

उहाँहरूले दक्षिण पश्चिम एशियाको स्थितिमा त्यस क्षेत्रको शान्ति र स्थायित्वका लागि खतरापूर्ण परिणाम निहित छ भन्ने कुरा महशूस गर्नु भयो।

नामिबिया संवन्धी राष्ट्रसंघीय प्रस्तावलाई केही शक्तिहरू खुकुलो पार्न खोजेकाछन् भन्ने कुराको निन्दा गर्नु हुँदै दुवै प्रधानमंत्रीहरूले राष्ट्रसंघीय प्रस्तावलाई विफल तुल्याउन द. अफ्रिकी प्रयासहरूको तीव्र भासना गर्नु भयो।

हिन्दमहासागरको संवन्धमा नेताद्वयले ठूला शक्तिहरूको सैनिक उपस्थिति र होडवाजी प्रति चिन्ता

व्यक्त गर्दै उपस्थिति घटाउँदै लगी अन्तमा समाप्त नै पार्ने भन्ने आह्वान गर्नु भयो।

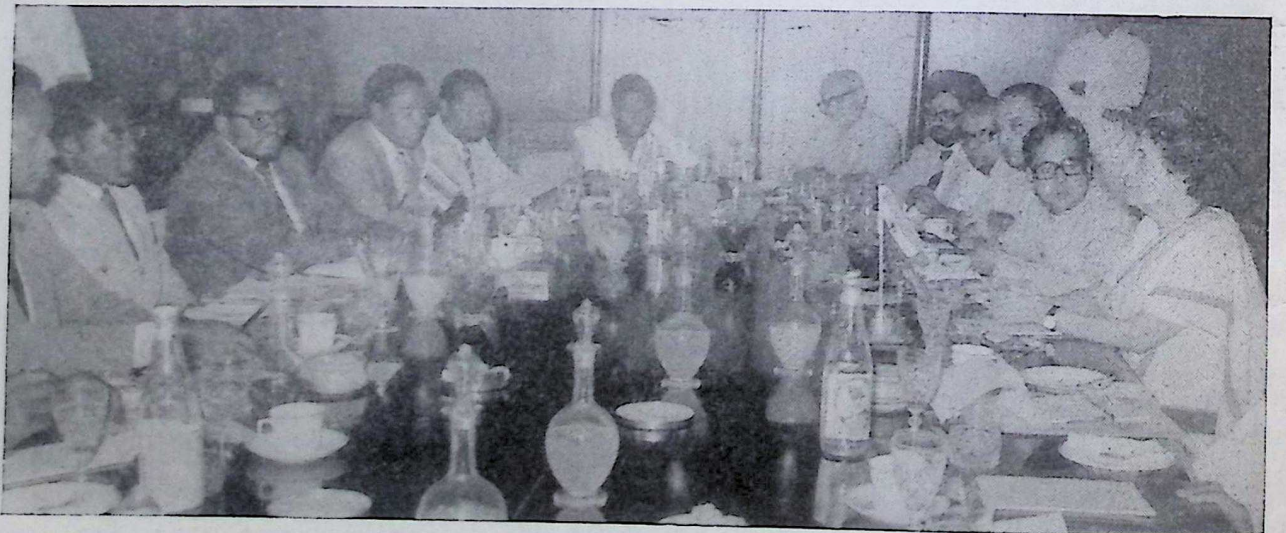
असंलग्नताको नीतिलाई पुष्टाउँदै श्री मुगावे र श्रीमती गांधीले असंलग्न आन्दोलन बहुसंख्यक मानव समाजको आशा र आकांक्षाको प्रतिनिधित्व गर्छ र विश्व शान्तिका लागि एक स्वतंत्र र ठोस शक्ति भएकोछ भन्नु भयो।

अन्तर्राष्ट्रिय अर्थव्यवस्था सामु उपस्थित संकटको निवारण गर्न दुवै नेताहरूले वर्तमान अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक प्रणालीमा ढाँचागत परिवर्तनहरू आवश्यक छन भन्ने कुरामा जोर दिनु भयो।

सहयोग संवन्धी सम्झौता

मई २२ मा भारत र जिम्बावेले व्यापार, आर्थिक र प्राविधिक सहयोग र सांस्कृतिक संबन्धको संवर्धन संवन्धी सम्झौताहरूमा हस्ताक्षर गरे। दुवै देशका सम्बद्ध मंत्रीहरूले दुवै प्रधानमंत्रीहरूको उपस्थितिमा सम्झौताहरूमा हस्ताक्षर गर्नु भयो।

व्यापार सम्झौता अन्तर्गत दुवै देशहरूले एक अर्कालाई निर्यात र आयातमा अति सुविधा प्राप्त राष्ट्रको व्यव-

भारत-जिम्बावे आधिकारिक वार्ता। चित्रमा दायापट्टि प्रधानमंत्री श्रीमती गांधी, बायाँबाट तेस्रो श्री रबर्ट मुगावे देखिइनु हुन्छ

जुन १९८१

भारत समाचार

९

हार दिन स्वीकार गरे। दुई वर्षे व्यापार सम्झौतामा स्वतंत्र परिवर्तनीय मुद्रामा आयात र निर्यातको व्यवस्था छ।

५ वर्षे आर्थिक र प्राविधिक सहयोग सम्झौता अन्तर्गत दुवै देशहरूले उत्पादकत्व वढाउन विशेषज्ञहरू र प्राविधिकको आदान-प्रदान गर्नेछन्। भारतले मुक्ति संघर्षले छ्वस्त जिम्बावेको पुनर्निर्माणकार्यमा मद्दत गर्नेछ। भारतले आफ्नो संस्थाहरूमा जिम्बावेका कर्मचारिहरूलाई प्रशिक्षण उपलब्ध गराउनेछ।

सहयोगका लागि लघु उद्योगहरू, कृषि र मत्स्य पालन, तेल र प्राकृतिक ग्यासको खोजी र दोहन तथा पर्यटन जस्ता क्षेत्रहरू ठम्याइएका छन्।

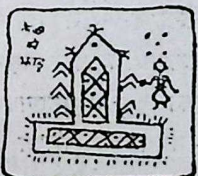
जनसंचार, खेल, स्वास्थ्य, कला, संस्कृति, शिक्षा, विज्ञान र प्राविधिको क्षेत्रमा सांस्कृतिक सम्झौताको लक्ष्य दुवै देशबीच घनिष्ठ सम्बन्ध स्थापित गर्नु हो। यस अन्तर्गत विशेषज्ञहरूको आदान-प्रदान, छात्रवृत्तिको प्राप्ति, फिल्म रेडियो र दूरदर्शन कार्यक्रमहरू र कला प्रदर्शनीहरूको आदान-प्रदान को परिकल्पना गरिएको छ।

नाइजेरियाई मंत्रीद्वारा

भारतीय रेल प्राविधिको सराहना

भारतीय दलको नेतृत्व गर्दै रेलमंत्री श्री केदार पाण्डेय नाइजेरियाको यात्रा गर्नु भयो। यात्रा कालमा उहाँले त्यहाँको कामु रेलमंत्री गर्दा उस इसिसंग भेटेर कुराकानी गर्नु भयो।

नाइजेरियाई रेलमंत्री श्री गर्वा उसइसिले भारतीय रेल प्राविधि र इंजीनियरो सेवाका उपलब्धिहरूको प्रशंसा गर्नु भयो।

भारत-येमेनद्वारा सांस्कृतिक आदान-प्रदान कार्यक्रममा हस्ताक्षर

दक्षिण येमेनका राष्ट्रपति र प्रधानमंत्री श्री अलि नासेर मोम्महदको भारत यात्रापछि प्रकाशित ६ पृष्ठको संयुक्त वक्तव्यमा दुवै देशहरूले हिन्द महासागर क्षेत्रमा बढ्दो सैनिक उपस्थिति प्रति गहिरो चिन्ता व्यक्त गरेका छन्।

लेबनन वारे भारत र दक्षिणी येमेनले कइयन संयुक्त राष्ट्र संघोय प्रस्तावहरूको बावजूद लेबनानी संप्रभुतामा इजरायलद्वारा गरिदै आएको अतिक्रमणको तीव्र भर्त्सना गरेका छन्।

दुवै देश बीच पारस्परिक सहयोग वढाउने तथा विविध अन्तराष्ट्रीय प्रश्नहरूवारे येमेनी राष्ट्रपति र भारतिय नेताहरू बीच समान विचार पाइएको छ। उहाँले भारतीय उपमहाद्वीपमा स्थायित्वका लागि भारतिय प्रयासहरूको प्रशंसा गर्नु भयो।

येमेनी राष्ट्रपतिको सन्मानमा आयोजित भोजमा राष्ट्रपति श्री संजीव रेड्डीले अरबहरूप्रति पूर्ण समर्थन जनाउनु भयो। शान्ति प्रयासमा

भारत-रुमानिया बीच व्यापार

प्रस्ताव

आउँदा ५ वर्षमा भारत-रुमानियाबीच व्यापारको वृद्धि र विविधीकरण गर्ने र ताप बिजली उत्पादन, रेल्वे र धातुकर्मीय परियोजनाहरूको क्षेत्रमा आर्थिक सहयोग गर्ने वारे भारत र रुमानियाबीच कुराकानी गरियो।

भारत यात्रामा रुमानियाई संसदीय दलको नेतृत्व गरी रहनु भएका त्यहाँको ग्रैन्ड नेशनल एसम्बलीका उपाध्यक्ष श्री इयोसिफ सजाजले वाणिज्यमंत्री श्री प्रणव मुखर्जी संग भेटेर यसवारे कुराकानी गर्नु भयो।

फिलिस्तिनी मुक्ति संगठनको पूर्ण साभेदारीबाट नै पश्चिम एसियामा न्यायपूर्ण स्थायी शान्तिको स्थापना हुनसक्छ उहाँले दोहान्याउनु भयो। भारत-अरब मैत्रीपरि औल्याउँदै राष्ट्रपतिले श्रीमती गांधीको कुवैत र संयुक्त अमीर संघको यात्रा अरब राष्ट्रहरू प्रति भारतको प्रतिवद्धताको प्रतिक छ भन्नु भयो।

यात्राकालमा भारत र येमेनी जनवादी प्रजातान्त्रिक गणतंत्रबीच १६ मईमा सांस्कृतिक सम्झौता सम्पन्न भयो। यस अन्तर्गत विश्वविद्यालयका प्रध्यापकहरू र दुवै देशको रेडियो र टेलिभिजन बीच आदान-प्रदानको परिकल्पना गरिएको छ। साथै कृषि वैज्ञानिकहरू, खेल र लोकगीत दलहरूको आदान-प्रदान पनि हुनेछ।

भारत-बङ्गलादेशबीच दूर

संचार सेवा

मई १६ देखि भारत र बंगलादेश बीच माइकोवेव (सूक्ष्म तरंग) प्रणाली-माध्यमद्वारा विश्वसनीय दूरसंचार सम्पर्क स्थापित गरिएको छ बंगलादेशको डाक-तार र दूरदर्शन मंत्री एके. एम. मइदुल इस्लामले वाणिज्यमंत्री श्री प्रणव मुखर्जीसंग ढाकाबाट बार्ता गरी सूक्ष्म तरंग प्रणालीको उद्घाटन गर्नु भयो। संचारमंत्री श्री स्टीफन यस अवसरमा ढाकामा उपस्थित हुनु हुन्थ्यो।

श्री मुखर्जीले भन्नु भयो कि दुवै देशका वाणिज्य र उद्योग मंडलहरूद्वारा लामो अवधि देखि गरिदै आएको माग आज पूरा भएको छ। बंगलादेशको डाकतार मंत्रीले यस व्यवस्थाले ठूलो खाँचो पूरा भएको छ भन्नु भयो।

अन्तराष्ट्रीय अपाङ्ग वर्ष १९८१

संयुक्त राष्ट्रसंघले १९८१लाई अन्तराष्ट्रीय अपाङ्ग वर्ष मनी घोषणा गरेकोछ । भारतले यस घोषणामा हस्ताक्षर गरेकोछ र त्यसैले यो वर्ष विशेष तवरले मनाउने यसको दायित्व हो । भारतले शिक्षा र समाज कल्याणमन्त्रीको अध्यक्षतामा अन्तराष्ट्रीय अपाङ्ग वर्ष संवन्धी राष्ट्रीय समितिको स्थापना गरेकोछ । २५ सदस्यीय समितिले अन्तराष्ट्रीय अपाङ्ग वर्षमा कार्यान्वित गरिने कार्यक्रमको तर्जुमा गरेकोछ र समय समयमा केन्द्रको कार्यान्वयन भएकोछ त्यसवारे रेखदेख पुर्‍याउनेछ यसरी यस दिशामा के उपलब्धि भएकोछ र अपाङ्गकालागि राम्रो दिनको संभावना कसरी फलादायी हुनेछ हेर्ने मौका प्राप्त हुनेछ । कार्यान्वित हुन लागेको कार्यक्रम सरसर्ती हेर्दा के थाहा हुन्छ भने विकासका लागि ठोस जग र पुनर्वास सेवाको ढाँचा बसालिएकोछ । अन्तराष्ट्रीय अपाङ्ग वर्षमा नयाँ कार्यक्रमहरू थालिने छन र हाल चलि रहेको कार्यक्रमलाई खँदिलो पारिनेछ ।

समस्याको विशालता, यसको सामाजिक र आर्थिक पहलूहरूवारे तथ्यांकहरूको अभावले योजनकारहरू र सामाजिक वैज्ञानिकहरूद्वारा वस्तुगतकार्यक्रम तयार पार्नमा निरन्तर समस्या उपस्थित भएकोछ । राष्ट्रसंघले मोटामोटी तवरले निर्देशिका प्रदान गरेकोछ । यस अनुसार विश्वको जनसंख्याको दसौं भाग शारीरिक र मानसिक दृष्टिले अपाङ्ग छ । भारतले यो मूल्यांकन अपर्याप्त छ भनठानेर दुइवटा कार्यक्रमहरू थालेकोछ । भारत नै शायद पहिलो देश हो जसले १९८१ मा दुवै ग्रामीण र नगरीय क्षेत्रमा यस समस्याको आकार, आवश्यकताहरू र अन्य पहलूहरूवारे सूचना संग्रह गर्न सर्वेक्षण थालेकोछ । यस्तो सर्वेक्षणकालागि विशेषज्ञ दलहरूले तवरतरीका विकसित गर्दैछन । सगसगै दसवर्ष जनगणनामा पूर्णतः अपाङ्ग, अंधो र लाटोको सूची तयार पारिनेछ ।

अन्तराष्ट्रीय अपाङ्ग वर्ष संवन्धी राष्ट्रीय समितिले अपाङ्गहरूको समस्या सुल्झाउन सुनियोजित मार्गदर्शन गरेकोछ र यसको लागि निम्नांकित क्षेत्रमा कार्यदलको स्थापनाका लागि सिफारिश गरेकोछ ।

(१) अपाङ्ग केटाकेटीहरूलाई शिक्षा दिने

(२) अपाङ्गता पत्तालगई नियन्त्रण गर्ने र अपाङ्गको उपचार गरी

पुनर्वास गराउने

(३) रोजगार-खुला र आश्रय स्थलमा

(४) विधिविधान

शिक्षा, स्वास्थ्य र परिवार कल्याण, श्रम र समाज कल्याण मंत्रालयहरूमा यी क्षेत्रसंग सम्बद्ध कार्य दलहरूको स्थापना गरिएकोछ । ३ कार्य दलहरूले आफ्नो सिफारिशहरूलाई अन्तिम रूप दिएकाछन् जो सरकारको विचाराधीन छ ।

भारत सरकारले अपाङ्ग बच्चाहरूलाई सामान्य स्कूलहरूमा राख्न ठूलो कार्यक्रम

हर्षले विभोर अपाङ्ग केटो

लाटो भएपनि संचारमा अभाव थालेकोछ । यी स्कूलहरूमा केटाकेटीहरूलाई पठाउन र शिक्षा दिन प्रशिक्षित शिक्षकहरू, उपकारण र सामग्रीहरू उपलब्ध गराइनेछ । आउँदो दुइ दसकमा ५ लाख केटाकेटीहरूलाई सामान्य स्कूलहरूमा शिक्षा दिन दिलाउन योजना तयार पारिएकोछ । स्कूल र बाहिर अपाङ्ग र अन्यहरू बीच सोमनस्य स्थापित गर्न भारत सरकारले दृढ एकीकृत र विशाल प्रयास गर्दैछ ।

अपाङ्गलाई लाभदायक रोजगार उपलब्ध गराउनु कार्यको आफ्नो महत्वपूर्ण क्षेत्र हो । भारत सरकारले देशको विभिन्न भागमा शारीरिक दृष्टिले अपाङ्गहरूलाई रोजगार उपलब्ध गराउन १८ विशेष रोजगार केन्द्रहरू खोलेकोछ । साधारण रोजगार केन्द्रहरूमा पनि ११ जनाविशेष अफिसरहरूको नियुक्ति गरिएकोछ । अपाङ्गहरूलाई व्यावसायिक शिक्षा दिन र मनोवैज्ञानिक मूल्यांकन गर्न ११ वटा व्यावसायिक पुनर्स्थापन केन्द्रहरू खोलिएकाछन । भारत सरकार छैठौं योजना कालमा व्यावसायिक

जून १९८१

११

१ : भारतका राष्ट्रीय प्रयासहरू

समेतमा गरिनेछ। राष्ट्रीय बैंकहरूले कम व्याजमा अपाङ्गहरूलाई उद्यम थाल्न ऋण उपलब्ध गराउँदैछन्। अपाङ्ग व्यक्तिहरूलाई सामानहरूको उत्पादन वा चाहिने सेवाहरू उपलब्ध गराउन निम्ति सहकारीहरूको स्थपना गर्न मद्दत दिइन्छ। भारत सरकारले विगत ५ वर्षदेखि एक कार्यक्रम चालेकोछ जस अन्तर्गत औद्योगिक र वाणिज्यिक प्रतिष्ठानहरूका संयंत्रहरूमा प्रशिक्षण हासिल गर्न छात्रवृत्ति उपलब्ध गराएकोछ।

यस अन्तर्राष्ट्रीय अपाङ्ग वर्षमा संयंत्रहरूमा प्रशिक्षण दिने कार्यक्रम अन्तर्गत छात्रवृत्तिहरूको संख्या बढाइनेछ। साथै अप्रेन्टिसशिप कानूनमा पनि संशोधन गरिनेछ ताकि अपाङ्ग व्यक्तिहरू यस कानून अन्तर्गत प्रशिक्षण पाएर सकभर छिटो काम पाउन र लाम उठाउन सकून्।

भारत सरकारले स्वयंसेवी संस्थाहरूद्वारा प्रदत्त विशाल ढाँचामा पुनर्वास कार्यक्रम आधारित हुन सकोस् भन्ने चाहन्छ। १९६१ मा स्वयंसेवी संस्थाहरूलाई अपाङ्गहरूको कल्याणकालागि सहायता दिन थालियो। यी दुइ दसकमा यसमा वृद्धि भएकोछ र

अपाङ्गलाई प्रारम्भिक अवस्थामा प्रशिक्षणबाट लाभ हुन्छ

अपाङ्ग कल्याणकारी स्वयंसेवी संस्थाहरूलाई १ करोड उपलब्ध गराइएकोछ। यो कार्यक्रम अर्को खंडिलो पारिनेछ। भारत सरकारले नियमहरू उदार तुल्याउने बारे विचार गर्दैछ ताकि यी संस्थाहरूलाई पनि सामान्य शैक्षिक संस्थाहरू जस्तै सहायता दिन सकियोस्।

भारत सरकारले देहरादूनमा नेत्र विहीनहरूका लागि राष्ट्रिय संस्थानको स्थापना गरेको छ। हात खुट्टा अपाङ्गहरूका लागि कलकत्तामा अर्को राष्ट्रिय संस्थान स्थापित गरिएको छ। बहिराहरू र मानसिक अपाङ्गहरूका लागि १९८१ मा राष्ट्रिय संस्थानहरूको स्थापना गरिनेछ यी संस्थानहरूले कर्मचारीहरूलाई प्रशिक्षण र विभिन्न क्षेत्रमा राष्ट्रस्तरीय सेवायुक्त उपलब्ध गराउने छ।

तकनिकी नौला कुराहरूले अपाङ्गहरूका कैयन सीमाहरू पछ्याएका छन्। भारत सरकारले कानपुरमा कृत्रिम अंग निर्माण कर्पोरेशको स्थापना गरेको छ जसले हात खुट्टा अथवा अंगभंग भएका अपाङ्गहरूका लागि चाहिने सहायकहरूको निर्माण ठूलो परिमाणमा गर्दैछ। यस्तै देहरादूनमा ज्योति विहीनहरूका लागि स्थापित राष्ट्रिय इन्स्टिच्यूटले अंधाहरूका लागि उपकरणहरू बनाउँछ। यी इन्स्टिच्यूटहरू र भारतीय अनुसन्धान इन्स्टिच्यूटहरू लगायत अन्य राष्ट्रस्तरीय इन्स्टिच्यूटहरूको माध्यमबाट अपाङ्गहरूमा प्रविधि र अनुसन्धानको फल पुग्दैछ। दिल्लीको भारतीय टेक्नोलोजी इन्स्टिच्यूटले घुडा ज्वायन्ट विकसित गरेको छ जसको मद्दतले परम्परागत भारतीय तरीका अनुसार भूईमा बस्न सक्छ। अंधाछे पनि विशेष गैडगेटको मद्दतले सेन्टरे लायेको परिचालन गर्न सक्छ। अर्को यस्तो गैडगेट विकसित गरिएकोछ जसको मद्दतले अंधोले शक्तिचालित तानमा चुडिएका घाणो पत्ता लाउन सक्छ। यी प्राविधिक नौला कुराहरू र अन्य क्षेत्रमा पत्ता (बाकी पृष्ठ १५ मा)

अनुभव गरिदैन्, संकेतद्वारा कुराकानी सिप प्रशिक्षण कार्यशालाहरू थपेर वर्तमान सुविधाहरूको विस्तार गर्न च हन्छ। भारत सरकारले सरकारी कार्यालयहरू तथा लोक क्षेत्रका उद्योगहरूका केही पदहरूमा प्रतिशत स्थान शारीरिक दृष्टिले विकलाङ्गहरूकालागि आरक्षित गरेकोछ। जीवनको प्रत्येक क्षेत्रमा अपाङ्गहरूको पुनर्स्थापन संदेहास्पद भएता पनि यो चाहिने लक्ष्य हो। तर पनि केही अपाङ्गता यस्तो हुन्छ कि यसले अस्त व्यक्तिहरू आश्रय स्थलमा बस्ने मन पराउनेछन्। यस्ता व्यक्तिहरूकालागि छोटो योजनामा आश्रय सहित कार्यशालाहरूको स्थापना गरिने कार्यक्रम छ। यसो गर्दा कार्यशालामा सामान उत्पादन गर्न र सेवा उपलब्ध गराउन सक्ने सबै किसमका विकलाङ्गहरूलाई एउटै स्थानमा राख्ने प्रयास गरिनेछ। काम यसरी गराइनेछ कि प्रत्येक अपाङ्गले सक्दो योगदान गर्नसकोस्

छोटो योजना कालमा स्वरोजगारकालागि ग्रामीण नवयुवकहरूलाई प्रशिक्षण दिने कार्यक्रमको विस्तार अपाङ्गहरू

भारत र नेपालको अर्थव्यवस्थामा लघु र घरेलू उद्योगहरूको स्थान

—बिरेन्द्र प्रकाश

मिनिस्टर, भारतीय दूतावास

हालमा घोषित नयां औद्योगिक नीतिले नेपालमा घरेलू र लघु उद्योगलाई ठूलो प्रोत्साहन मिल्ने आशा गरिन्छ । नेपालको अर्थव्यवस्थामा यस क्षेत्रलाई जो महत्व दिइएको छ त्यो छोटकरीमा निम्नोक्त वाक्यहरूबाट स्पष्ट हुन्छ ।

पृ. ०९ रोजगारको अवसर बढाउन, वस्तुहरू र सेवाहरू सबन्धी आन्तरिक माग पूरा गर्ने र उत्पादनहरू तथा सेवाहरूको विक्रीद्वारा निर्यात आय बढाउन निम्ति श्रमसघन घरेलू र लघु उद्योगहरूको संवर्धन र विकासलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

अनि पृष्ठ ३५ र पृष्ठ ३६ का केही पाराहरूमा घरेलू उद्योगहरूको संवर्धन र विकास गर्ने केही विशेष व्यवस्थाहरूबारे नीति वक्तव्य अन्तर्गत उल्लेख गरिएको छ । नीति वक्तव्यमा यस क्षेत्रप्रति दिइएको विशेष ध्यान तथा प्रदान गरिएको प्राथमिकता यसको भविष्यकालागि शुभ चिह्न हो भन्ने विचार व्यक्त गरिएको छ ।

यो सुविदित छ, नेपाल र भारतको आर्थिक पर्यावरणमा सादृश्य छ । वास्तवमा भन्नु भने एकनासोपन छ । दुवै विकासोन्मुख देश हुन् र जनशक्तिको बाहुल्य छ । दुवैमा दक्ष शिल्पको लामो र शानदार परम्परा छ र दुवैले आधुनिक विज्ञान र तकनिक अपनाए पनि विकासको विकेन्द्रित तीकाको विकास र सञ्चालनलाई उच्च स्थान दिएका छन् ।

यस संदर्भमा भारत स्वतंत्र भएदेखिन् विगत तीन दशकमन्दा बढी समयमा भारतको अर्थव्यवस्थामा घरेलू र लघु उद्योगहरूले जो भूमिका खेलेका छन् र जो नीतिगत ढाँचा तथा सांस्थानिक प्रणालिको सृजना गरिएको छ त्यसको चर्चा प्रासंगिक र उपयोगी हुनेछ ।

भारतको अर्थ व्यवस्थामा ग्रामीण र लघु उद्योगहरूद्वारा खेलिएको अति

महत्वपूर्ण भूमिका त्यतिको बुझिएको छैन जति ठूलो र मझौला उद्योगहरूको क्षेत्रमा भारतले गरेको प्रभावकारी प्रगतिलाई दुनियाले सराहेको छ । तर यो तथ्य हो कि कृषिबाहेक कुनै अन्य क्षेत्रले यो जत्तिको जीविका उपलब्ध गराउन सकेको छैन । भारतको श्रमिक जनसङ्ख्याको आठौं भागको एक भाग लघु उद्योगमा नै संलग्न छ ।

अनुमान गरिन्छ कि १९७९-८० मा ग्रामीण र लघु उद्योगहरूले निर्माण क्षेत्रको उत्पादनको कुल किमतमा ४९ प्रतिशत र उत्पादनमा मूल्य थपिने दृष्टिले ५१ प्रतिशत योगदान गरेका छन् । तर सबभन्दा महत्वपूर्ण कुरो के छ भने यसले २ करोड ३६ लाख मानिसहरूलाई काम उपलब्ध गराएको छ जत्रिको ठूलो र मझौला उद्योगहरूमा ४५ लाख मानिसहरूलाई पूर्णकालिक रोजगार प्राप्त छ । यस क्षेत्रको वार्षिक उत्पादनको मूल्य ३० हजार करोड छ र भारतको कुल विकासको एक तिहाइ भाग ग्रामीण र लघु उद्योगहरूको नै छ ।

भारतमा लघु उद्योग क्षेत्र अर्थव्यवस्थाको प्रगतिशील र विविधतापूर्ण क्षेत्रहरूमध्ये एक हो । यसले दूर-दर्शन सेट, मिडीयो, स्टीरियो प्रणाली, इसीजी मशीन हृदयगति संतुलित गर्ने उपकरण, श्रवण सहायकहरू जस्ता नयाँ र सूक्ष्म क्षेत्रहरूमा प्रवेश गरेको छ । यस क्षेत्रमा २५ सय किसिमका उत्पादनहरू गरिन्छ जसमध्ये ८३४ वस्तुहरू सरकारले यस क्षेत्रमै उत्पादनका लागि आरक्षित गरेको छ जसको लक्ष्य प्रोत्साहन दिनु हो । सरकार र लोक क्षेत्रले यस क्षेत्रमा उत्पादित ३७९ सामानहरू किन्छन् र अन्य उत्पादनहरूको हकमा ठूलो तथा मझौला क्षेत्रका उत्पादनहरूको दाँजोमा स्पर्धाका लागि यसलाई १५ प्रतिशत बढी मूल्यसम्म ग्राह्यता दिइन्छ ।

यस क्षेत्रलाई उपलब्ध गराइएका अन्य

सुविधाहरू हुन्— सांस्थानिक ऋणको उपलब्धतामा प्राथमिकता, आवश्यक कच्चा पदार्थहरू, संयोजकहरू, उपभोग्यहरू र अतिरिक्त पार्टपुर्जाहरूको आयातका लागि विदेशी मुद्राको उपलब्धता, देशभरी स्थापित औद्योगिक केन्द्रहरूमा साभा सहूलियतको व्यवस्था, लघु उद्योग विकास संगठनद्वारा प्राविधिक परामर्श र सहायताको हस्तान्तरण, लघु उद्यमीहरूका लागि सुविधाजनक शर्तमा विकसित स्थलहरू र छाप्रोहरूको व्यवस्था, कच्चा माल बैंक र डिपोहरू, बजार प्रबन्ध सहायता आदि ।

लघु उद्योग विकास संगठन २५ सेवा इन्स्टिच्यूटहरू, १८ शाखा इन्स्टिच्यूटहरू, ४१ प्रसारण, ५ उत्पादन र ३ प्रशिक्षण केन्द्रहरूले संघटित विशाल संगठन हो । लघु उद्योग सेवा इन्स्टिच्यूटहरू र प्रसार केन्द्रहरूसँग संलग्न कार्यशालाहरूमा यसले साभा सेवा र औजार कोठा सहूलियत प्रदान गर्दछ । नयाँ दिल्ली, कलकत्ता, बम्बे र मद्रास स्थित चार क्षेत्रीय परीक्षण केन्द्रहरूमा मशीनी, धातु कर्मीय, रासायनिक र विद्युतीय व्यवसायहरूमा परीक्षण सुविधा उपलब्ध गराइन्छ । हैदराबादस्थित केन्द्रीय औजार डिजाइन र इलेक्ट्रिकल नाप यंत्रहरूको डिजाइन सम्बन्धी इन्स्टिच्यूटले आ-आफ्नो विशेष क्षेत्रहरूमा सेवा उपलब्ध गराउँछन् । कलकत्ता र लुधियानामा औजार कोठाहरूको स्थापना गरिएको छ ।

राष्ट्रिय लघु उद्योग सहयोगले सुविधाजनक शर्तमा लघु उद्यमीहरूका लागि बहाल-खरीद आधारमा मशीनहरू उपलब्ध गराउने कार्यक्रमको परिचालन गर्दछ र सरकारी विभागहरू तथा एजेन्सीहरूबाट लघु उद्योग क्षेत्रका लागि अडर समेत

हासिल गर्छ । राज्य स्तरमा उद्योग विकास कर्पोरेशन र राज्य वित्तीय निगमहरूले लघु उद्योगको विकास लक्ष्यलाई दृष्टिगत गरी सबैको सहायता गर्छन् ।

खादी र ग्रामोद्योग आयोग, अखिल भारतीय हस्तशिल्प बोर्ड, अखिल भारतीय हातेतान बोर्ड, हातेतान र हस्तशिल्प निर्यात निगम, नरीवलको रेशा बोर्ड र केन्द्रीय रेशम बोर्ड जस्ता संस्थाहरूद्वारा लघु र ग्रामीण उद्योगहरूको विकास गरिदैछ । यस श्रेणीका केही प्रमुख उद्योगहरू यी हुन्—कपास, ऊनी र रेशमी खादी, अन्न र दालहरूको प्रक्रियान्वयन, तेल, शक्खड़ र खाण्डसारी, तारको शक्खर, अखाद्य तेल र साबुन, माहुरी पालन, हस्तनिर्मित कागज, ग्रामीण भाडाकुराहरू, दिया सलाई, जुता, गोबर ग्यास काष्ठ र लौह कर्महरू । खादी र ग्रामोद्योग आयोगले राज्य सरकारहरूद्वारा स्थापित २४ राज्य खादी र ग्रामोद्योग बोर्डहरू, सोसाइटी रजिष्ट्रेशन ऐन अन्तर्गत दर्ता गरिएका ६९४ इन्स्टिच्यूटहरू, र राज्य सहकारी सोसाइटी ऐन अन्तर्गत रजिष्टर गरिएका २७९७१ सहकारीहरूको माध्यमबाट २४ ग्रामीण उद्योगहरू सम्बन्धी कार्यक्रमको संचालन गर्दैछ । १९७८-७९ मा आयोगको पूँजी ६७ करोड थियो, २५ लाख मानिसहरू यी उद्योगहरूमा कार्यरत थिए र ३२० करोड मूल्यको उत्पादन गरियो ।

भारतमा हातेतान उद्योगले १ करोड मानिसहरूलाई रोजगार उपलब्ध गराएको छ भन्ने अचम्म लाग्दो तथ्य छ । यस सन्दर्भमा हातेतान उद्योगलाई नयाँ आर्थिक व्यवस्थामा महत्वपूर्ण स्थान प्राप्त छ । हातेतान आयुक्तको मातहतमा हातेतान उद्योगको व्यापक विकासका लागि केन्द्रीय योजना लागू गरिदै छ । केही राज्यहरूले आफ्नै हातेतान विकास कर्पोरेशनहरूको स्थापना गरेको छ । यस क्षेत्रले कपडाको उत्पादनमा ठूलो स्थान ओगटनका साथै १९७७-७८ मा १२४० करोड मूल्यको निकासी गर्‍यो जबकि १९६७-६८ मा मात्र ११ करोड ६० लाख मूल्यको निकासी गरिएको थियो ।

हातेतानको पछाडी सदियों पुरानो सिप र परम्परा छ र यसको लागि चालि-एका संरक्षणात्मक पाइलाहरू र यी वर्ष-हरूमा यसले गरेको प्रगतिको चर्चा नगरी रहन सकिन्न । हस्तशिल्प क्षेत्रमा १४ लाख मानिसहरू कार्यरत छन् र ५-० करोड मूल्यको सामान पढा गर्नका साथै १७० करोड मूल्यको निकासी समेत गरिन्छ । अखिल भारतीय हस्तशिल्प बोर्ड अन्तर्गत ५ क्षेत्रीय केन्द्रहरू, बंगलोर स्थित केन्द्रीय हस्तशिल्प विकास केन्द्र, दिल्ली स्थित केन्द्रीय शिल्प संग्रहालय, हस्तशिल्प र हातेतान निर्यात निगम र देशभरीका २५० इम्पोरियमहरूले यस महत्वपूर्ण क्षेत्रका उत्पादनहरूको सर्वाङ्गीण विकास र विक्री-मा मद्दत पुऱ्याएका छन् ।

राज्यहरूद्वारा क्रियान्वित केन्द्रीय कार्यक्रम अन्तर्गत स्थापित जिल्ला उद्योग केन्द्रहरूले लघु र ग्रामोद्योगहरूको लागि सेवा र समर्थन सहूलियतहरू देशको कुना काप्चामा पुऱ्याउने प्रयास गर्दैछन् । जिला उद्योग केन्द्रहरूले जिलाको विकास सम्भावनाहरू, कच्चा पदार्थ र अन्य साधन-आधारको सर्वेक्षण गर्दैछ । साथै चाहिने मशीन र उपकरणको आपूर्ति, कच्चा मालको व्यवस्था, ऋण र बजारको उपलब्धि, गुण नियन्त्रण, अनुसन्धान, प्रसार र उद्यम प्रवन्ध विकासबारे पनि अनुसन्धान गर्दैछन् । उपर्युक्त राष्ट्रिय र राज्यस्तरीय संस्थाहरू जिल्ला उद्योग केन्द्र कार्यक्रममा मुखिएका र एकीकृत गरिएका छन् । यो कार्यक्रम ३ वर्षदेखि लागू छ र हाल प्राप्त अनुभवको संदर्भमा यसलाई संशोधित गरी बढी प्रभावकारी र सफल तुल्याउने प्रयास गरिदैछ ।

यस क्षेत्रमा भारतलाई वर्षौं अनुभव हासिल भएकोले दुवै देश बीच यस महत्वपूर्ण क्षेत्रमा फलदायक सहयोग हुनु स्वाभाविकै थियो । यसको साकार रूपमा पाटन, धरान र नेपालगंज स्थित औद्योगिक केन्द्रहरूमा देखिन्छ । १९७९ मा भारत सरकारद्वारा पठाइएको विशेषज्ञ दलको लघु घरेलु र ग्रामीण उद्योगहरू सम्बन्धी प्रतिवेदन श्री ५ को सरकारमा

पेश गरी सकिएको छ । यसरी नै नेपालको औद्योगिक सेवा केन्द्रद्वारा मुम्बईको अमि-मारा अन्तर्गत हैदराबाद स्थित लघु उद्योग प्रसार प्रशिक्षण केन्द्रले हातेतान उत्पादन-हरू, ऊनी उत्पादनहरू, घातु शिल्पहरू, वन उत्पादनहरू र खाद्य उत्पादनहरूबारे प्रतिवेदन पेश गरेको छ । विश्व बैंकले यस परियोजनामा मद्दत गर्नेछ । यस क्षेत्रमाथि श्री ५ को सरकारले बढ्दो जोर दिदै आएकोले नेपाल भारत बीच दुवै सरकारी र निजी क्षेत्रमा बढ्दो सहयोगको चहकिलो सम्भावना देखिन्छ ।

(गोरखा पत्रबाट साभार)

लघु उद्योगद्वारा २८१

अरबको उत्पादन

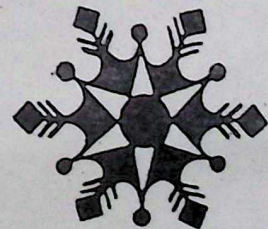
लघु उद्योगहरूमा १९८०-८१ मा २८१ अरब मूल्यको उत्पादन भएको अनुमान छ । १९७९-८० मा यस क्षेत्रले १०५० करोड मूल्यको निकासी गरेको थियो जो कुल निकासीमा १६ प्रतिशत हुन पुग्यो ।

लघु उद्योगहरूले १९७९-८० मा १९० अरब मूल्यको उत्पादन गरेको थियो जो कुल उत्पादनको २८ प्रतिशत हुन्छ । यस अवधिमा ६४ लाख ६० हजार मानिसहरूले काम पाएका थिए ।

लघु उद्योग विकास संगठनले १९८०-८१ मा २,३५,३०० लघु उद्योगहरूलाई तकनीकी, आर्थिक र प्रवन्ध संवन्धी सहायता दिएको थियो,

छैठौं योजनामा लघु उद्योगको विकासका-लागि ८.७ प्रतिशत वृद्धिदर निर्धारित गरिएको छ । १९८४-८५ सम्म उत्पादन स्तर ३९८७३ करोडको विन्दुमा पुगेछ र निर्यात १८५० करोडको विन्दु स्पर्श गर्नेछ ।

१९७९-८० मा यस क्षेत्रमा ६७ लाख मानिसहरू काम गर्दथे यसमा वृद्धि भई १९८४-८५ मा यो ८९ लाख हुन जानेछ ।

बम्बै समुद्रमा तेल उत्पादन वृद्धिको चहकिलो संभावना

तेलको बढ्दा मूल्यलाई दृष्टिगत गरी भारतमा तेल उत्पादन बढाउन पाइलाहरू चालिएका छन् । तेल पत्ता लाउने र उत्पादनमा तेजी ल्याउन जो प्रयास गरिएकोछ त्यसमा बम्बै समुद्रमा भइ रहेको उत्पादन अतिनै महत्वपूर्ण छ र उत्पादन अझै बढाउने संभावना चहकिलो छ । भारतका पेट्रोलियम एवं रसायन मंत्री श्री प्रकाशचंद्र सेठिले संसदमा भन्नु भएको थियो, तेल उत्पादन बढाउने सक्दो प्रयास गरिदैछ तर आत्मनिर्भरता कहिले प्राप्त हुनेछ भन्न सकिन्न ।

भारतमा कच्चा तेल र ग्यासको अन्वेषण, उत्पादन गर्ने प्रमुख संगठन हो तेल एवं प्राकृतिक ग्यास आयोग । आयोग अनुसार भारतमा अहिले तेलको जति खपत छ त्यो १९८५ सम्म पूरा गर्न सकिनेछ । तर तेलको खपत बढ्दै गइ रहेकोछ र विकासोन्मुख देशकालागि खपत बढ्नु अनिवार्यता नै हो ।

हुन त तेलको माग पूरा गर्न वैकल्पिक स्रोतहरू पत्ता लाउनका साथै औद्योगिक अल्कोहलको उत्पादनमा वृद्धि, गैसोल इंधनको प्रयोग, इथनोल र गैसोलीनको मिश्रण गैसो-होल इंधनको प्रयोग, डीजेल इंधनको मोटर साइकिल समेतमा प्रयोग गरी तेलको खपत घटाउने प्रयास गरिएको छ । यो समस्या भारतका लागि कति जटिल छ यो यसबाट स्पष्ट हुन्छ कि भारतको विदेश व्यापारबाट अर्जित मुद्राको ७० प्रतिशत भाग तेलको आयात मै खर्च हुन्छ ।

पैठारीको स्थिति

१९८०-८१ मा भारतले डेढ करोड मि. ट. खनिज तेल र ४ करोड ७५ लाख मि. ट. पेट्रोलियम उत्पादनहरूको पैठारी गरेको थियो जसको मूल्य लगभग ४८ अरब रुपियाँ छ । १९७९ मा प्रति बैरल सरदर मूल्य २१ डलर थियो भने १९८० मा ३१ डलर हुन गएकोछ र दिसम्बर १९८० मा ३६ डलर प्रति डलर हुन पुगेको

छ ।

यस सन्दर्भमा खनिज तेल र ग्यासको अन्वेषणको दिशामा बम्बै हाईमा ठूलो काम भएकोछ । अप्रिल १९८० देखि मार्च १९८१ सम्म बम्बै तटीय शायोजना अन्तर्गत समुद्रमा २२५६५ लाइन किलो मिटरको सर्वेक्षण गरिएकोछ । यो काम आयोगको जहाज 'अन्वेषकले' गरेको छ । सर्वेक्षणको परिणामस्वरूप तेलको भंडारमा २७ करोड मि. ट. र ग्यासको भंडारमा ५ करोड घन मिटर वृद्धि गर्ने सफलता हासिल भएको छ ।

७ ड्रिलिंग रिगहरू कार्यरत

१९८०-८१ मा भारतको ड्रिलिंग मंच 'सागर सम्राट' अतिरिक्त ४ अन्य तटीय ड्रिलिंग रिग पनि कार्यरत थिए । यी ४ ड्रिलिंग रिगहरू बाहलमा लिइएका थिए । प्राकृतिक तेल र ग्यास आयोगले एक अर्को जैक-अप रिग हासिल गरेको छ जसलाई 'सागर विकास' नाम दिइएकोछ । आयोगले अर्को रिग प्राप्त गर्दैछ जसको 'सागर प्रगति' नामकरण गरिएको छ । यसरी ७ रिगहरू तेल ड्रिलिंगमा कार्यरत छन् । दुइ अन्य ड्रिलिंग रिगका लागि आडर गरी सकिएको छ ।

बी.एच.एन मंच

बम्बै हाईको उत्तरी क्षेत्रमा बी.एच.एन. नामक प्रोसेस मंच कार्यरत भएको छ । यो प्लैट फर्म रेल्वे प्लैट फर्म होइन, बरु समुद्रमा तैरिने जहाजनुमा कैयन तला भएको इमारत हो जहाँ बरिपरिको क्षेत्रबाट ग्यास मिश्रित खनिज तेल ल्याइन्छ र

विशेष प्रक्रियाद्वारा तेल र ग्यासलाई छुट्याएर समुद्रमा बछ्छोइएको पाइपद्वारा बम्बैदेखि ६ किलो मिटर पर उरना तेल-ग्यास टर्मिनलमा पुर्‍याइन्छ । उरनाबाट तेल र ग्यास ट्राम्वे तेल शोधक कारखाना र ग्यास फिलिंग केन्द्रहरूमा लगिन्छ ।

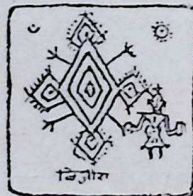
बी.एच.एन. प्लैट फर्ममा कर्मचारीहरूका लागि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको आधुनिकतम सुविधाहरू जस्तो भोजनालय, मनोरंजन कक्ष आदि उपलब्ध छन् । यो प्लैट फर्म बम्बै समुद्रतटदेखि १०५ किलो मिटर पर स्थित छ । कर्मचारीहरूलाई बेतनको ३० प्रतिशत विशेष भत्ता एवं भोजन तथा आवास उपलब्ध गराइएकोछ । महीनामा १५ दिन काम र १५ दिन आराम । आरामको अवधिमा कर्मचारीहरूलाई घर जाने छुट पनि दिइएकोछ । प्लैट फर्ममा हेलिकप्टर उत्रने ठाउँ छ र शहर जाने मुख्य साधन हेलिकप्टर नै छ । आयोगसित आफ्नै हेलिकप्टर छ । बम्बैको शान्ताक्रुन्ज विमान घाटबाट प्लैट फर्म पुग्न १ घंटा जति समय लाग्छ ।

'सागर विकास'

६० किलो मिटर लामो र ६ किलो मिटर चौडो यस बम्बै हाई क्षेत्रमा ५३ तेल कुंवाहरूबाट तेल र ग्यास फिकिन्छ । 'सागर विकास' ड्रिलिंग रिग पनि जहाजनुमा कैयन तला भएको इमारत जस्तो छ जहाँ सबै किसिमको आधुनिक सुविधाहरू उपलब्ध छन् ।

१९८०-८१ को अवधिमा ११ प्लैट फर्म स्थापित गरिए । यी मध्ये ९ तेल कुवां प्लैट फर्म र २ प्रोसेस प्लैट फर्म छन् । बम्बै हाईको दक्षिण छेउमा स्थित प्रोसेस प्लैट फर्मलाई 'एस. ए.' र उत्तर छेउमा स्थित प्लैट फर्मलाई बी.एच.एन. भन्दछ । १९८१-८२ मा १४ प्लैट फर्म स्थापित गर्ने लक्ष्य छ ।

आयोगको ठूलो उपलब्धि तटीय प्लैट फर्मको स्थापना एवं निर्माणको भारतीय करण गर्नु हो । प्लैट फर्म एस. ए. को मूलभूत इंजीनियरी काम इंजीनियर्स (वांकी पृष्ठ १५ मा)

जुन १९८१

भारत समाचार

१५

(पृष्ठ ११ को बाँकी)

लगाइने यस्ता कुराहरुबाट अपाङ्गहरु सामान्य जीवन 'वताउन सक्षम हुनेछन् । साथै मिल मालिकहरुले पनि अपाङ्गहरुलाई यस्तो काममा लगाउन सक्छन् जो सामान्यतः तिनीहरु गर्न सक्ने थिएन ।

पहिलो पटक अपाङ्गहरुको कल्याण कार्यमा यूनिसेफ पनि मुछिएको छ, खास गरी क्षेत्रीय आधारमा शिक्षक प्रशिक्षण कार्यमा यसले सघाउ पुऱ्याउँदै छ । यूनिसेफले राष्ट्रिय इन्स्टिच्यूटहरुलाई केही आधुनिक उपकरणहरु उपलब्ध गराउने छ र यसको मद्दतले अंधोहरु सम्बन्धी राष्ट्रिय इन्स्टिच्यूटले विशेष पुस्तक छपाइ काम थाल्ने छ र अंधो केटाकेटीहरुलाई ब्रेली पुस्तक निःशुल्क दिनेछ ।

हामीले परिवार नियोजन कार्यक्रम कार्यान्वित गरेपछि मात्र योजनाका लाभ प्राप्त गर्न सक्छौं त्यसरी नै रोकथाम कार्यको कार्यान्वयन गरेमा मात्र पुनर्वास सेवा पनि प्रभावशाली हुन सक्छ । भारत सरकारले अंधोपन निवारण, कुष्ठ उन्मूलन, पोलियो र पोषण तत्वको कमी पन्छाउन विशाल रोकथाम कार्यक्रम थालेको छ । ६ वर्ष भन्तिका ५ लाख बालकबालिका-हरुमध्ये आधा जति प्रोटीन र कलोरीको अभावले पीडित छन् जसले गर्दा आँखाको ज्योति गुमिन्छ, मस्तिष्क विग्रन्छ र अन्य रोकन सकिने अवस्था पनि पैदा हुन्छ जसले गर्दा विभिन्न किसिमको अपाङ्गता पैदा हुन्छ । त्यसैले पोषण तत्वको अभाव पूरा गर्नु सबभन्दा आवश्यक निरोधात्मक पाइला हो । भारत सरकारले कमजोर वर्गका बालकबालिकाहरुलाई पोषण तत्व उपलब्ध गराउन कैयन कार्यक्रम थालेको छ । पूरक पोषण कार्यक्रम १९७० मा थालियो र यसबाट ७० लाख केटाकेटीहरुलाई लाभ पुगेको छ ।

३-५ वय समूहका बच्चाहरुका लागि बालबाडी र दिउँसो संभार केन्द्रहरुको स्थापना गरिएको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत २ लाख ३० हजार शिशुहरुलाई लाभ पुगेको छ । केन्द्रीय सरकारले समुचित

भारतमा फलाम बनाउने नयाँ विधि

भारतले फलाम बनाउने ३ नयाँ विविध विकसित गरेकोछ । यी प्रणाली-हरु हुन्-इनरेड, एलरेड र प्लाज्मा स्मेल्ट । यी प्रणालीहरुको उपयोग इस्पात उद्योगमा लाभकारी तवरले गरिनेछ । विज्ञान र प्रौद्योगिकी विभागले स्वीडनसँग मिलेर संयुक्त रूपमा यी प्रणालीहरुको व्यवहार्यता र प्रशिक्षण सञ्ज्वी जाँच काम थालेकोछ । ६० करोडको ऊनी वस्त्र निकासी गरिने

१९८१-८२ मा ६० करोड मूल्यको ऊनी वस्तुहरु (गलैचा र तयारी वस्त्र अतिरिक्त) को निकासी गरिनेछ । विगत वर्षमा ५२ करोड मूल्यको निकासी गरिएको थियो ।

ऊन र ऊनी वस्त्र निर्यात संवर्धन परिषदको अध्यक्ष अनुसार रुसले ६५ करोड मूल्यको ऊनी नीटवेयरकालागि अडर गरेको छ । खाडी देशहरुले पनि कइयन करोड मूल्यको कम्बलकालागि अडर गरेकाछन् ।

बाल विकास सेवा परियोजनाको थालनी गरेको छ । पोषण शिक्षा र पूरक पोषण यी परियोजनाहरुका मुख्य भाग हुन् । यस कार्यक्रम अन्तर्गत छैठौँ योजना कालमा ७५० प्रोजेक्ट हुनेछ ।

अपाङ्गहरुको समस्या यति विशाल र विविध छ कि समय, प्रयास र पैसा ठूलो परिमाणमा चाहिन्छ ताकि अपाङ्ग जनसंख्याको ठूलो भागलाई समाहित गर्न सकियोस् । भारतको लागि मात्र हैन, घनी सम्पन्न देशहरुका निमित्त पनि यो त्यत्तिकै जटिल समस्या छ । तर उपरोक्तबाट जग बसाली सकिएको छ भन्ने स्पष्ट हुन्छ र भारत अपाङ्गहरुका लागि चहकिलो दिन ल्याउन उन्मुख भएकोछ । अन्तर्राष्ट्रिय अपाङ्ग वर्षको घोषणाबाट जो जागृति पैदा भएको छ त्यसबाट अपाङ्ग बन्धुहरु आवश्यकता, प्रतिभा र सम्भावनाहरु प्रति जनतामा समझदारी बढ्ने छ ।

भारतलाई रासायनिक

प्रशिक्षण अनुबंध प्राप्त

भारतको फर्टिलाइजर कर्पोरेशन र फर्टिलाइजर प्लानिंग ऐन्ड डेभलपमेन्ट इंडिया लिमिटेडलाई तूर्कीको रासायनिक मल उद्योगमा प्रशिक्षण सहूलियतको संगठन र विस्तार गर्ने ठेक्का प्राप्त भएकोछ ।

पहिलो पटक समुद्र पारी रासायनिक मल उद्योगमा प्रशिक्षणकालागि विशेषज्ञता उपलब्ध गराउन भारतीय रासायनिक मल प्रतिष्ठानहरुलाई ठेक्का प्राप्त भएकोछ ।

भारतद्वारा रुसमा सर्वाधिक

सूती कपडाको निकासी

भारत १९८१ मा सोवियत रुसमा सूती कपडाको सर्वाधिक निर्यातक थियो । हाल दुवै देशबीच हस्ताक्षरित सम्झौता अन्तर्गत ८० करोड मूल्यको १३ करोड मीटर भारतीय सूती कपडा रुसमा निकासी गरिनेछ ।

(१४ पृष्ठको बाकी)

इंडिया लिमिटेडले गरेको छ र १९८१ मा स्थापित ६ प्लैट फर्ममध्ये ६ प्लैट फर्मको स्थापना मङ्गलाव डक्स लिमिटेडले गरेको छ ।

विगत वर्ष ४२ लाख टन तेल पैदा गरिएको दाँजोमा यस पालि ५० लाख टन तेल पैदा गरिएको छ । गत वर्ष ग्यासको उत्पादन ३६ करोड ३२ लाख घन मिटरको दाँजोमा यस वर्ष ६७ करोड ३२ लाख घन मिटर पैदा भएकोछ । कुल १६ प्लैट फर्मबाट डेढ लाख व्यारेल तेल उत्पादन गरिन्छ ।

उत्तर स्थित तेल एवं ग्यास सयंत्र र बम्बै हाई स्थित 'सागर विकास' रिग एवं बी. एच. एन. प्लैट फर्मको संदर्भमा यो स्पष्ट छ कि भारतले तेल र ग्यास क्षमताको विकासको दिशामा ठूलो प्रगति गरेको छ र आशा गर्न सकिन्छ कि निकट भविष्यमा भारत तेल र ग्यासमा आत्म निर्भर हुनेछ ।

हमारे प्रमुख पर्यटन-स्थल

उत्तरारखण्ड का प्रवेश द्वार: हरिद्वार

—कैलाश चन्द्र मिश्र

हरिद्वार उत्तर प्रदेश के जिला सहारनपुर में शिवालिक पर्वत श्रेणी को स्पर्श करती हुई गंगा के दाहिने तट पर स्थित है। प्राकृतिक सौन्दर्य एवं जलवायु की दृष्टि से हरिद्वार पर्यटकों का प्रमुख आकर्षण केन्द्र बन गया है।

भारत वर्ष में शायद ही कोई ऐसा व्यक्ति मिल जाये जो हरिद्वार या हरद्वार के नाम से अनभिज्ञ हो। आदिकाल से ही हरिद्वार एक पवित्र तीर्थ स्थान माना गया है। यह प्राचीन काल में मायापुरी के नाम से विख्यात था। चीनी यात्री ह्वेनसांग ने भी इस स्थान का नाम “मौयु-लो” अपने यात्रा वर्णन में किया है। इसको गंगाद्वार भी कहते हैं।

“हरिद्वार” या “हरद्वार” ये दोनों ही नाम एक ही तीर्थ स्थल का बोध कराते हैं। ये नाम अलग-अलग दो मतों शैव तथा वैष्णव सम्प्रदायों के अनुयायियों द्वारा प्रदत्त हैं।

हरिद्वार, यह नाम वैष्णव सम्प्रदाय की देन है। उनके अनुसार “हरि” यानी विष्णु तथा द्वार अर्थात् विष्णु भगवान के मंदिर तक पहुंचने का दरवाजा है क्योंकि श्री बदरीनाथ जाने के लिए यात्री यहीं से अपनी यात्रा का शुभारम्भ करते हैं अतः इस तीर्थ स्थल का नाम हरिद्वार पड़ा।

दूसरा नाम “हरद्वार” शैव मत-वलम्बियों की देन है। उनके अनुसार “हर” भगवान शंकर तथा द्वार दरवाजा अर्थात् भगवान शिव तक पहुंचने का दरवाजा क्योंकि पंचकेदार शिव धाम की यात्रा यहीं से आरम्भ होती है। अतः इसके अनुयायियों द्वारा इस पुनीत नगरी को “हरद्वार” नाम से पुकारा जाने लगा।

इसके अतिरिक्त यह स्थान स्वर्गद्वार, मायापुरी, मोक्षधाम आदि नामों से भी जाना जाता है।

इन सभी नामों से प्राचीन इसका एक नाम कपिल स्थान है। महामुनि कपिल की तपोभूमि यहीं रही है। इक्ष्वाकु वंश के महाराजा सगर के अश्वमेध यज्ञ के घोड़ों को इन्द्र ने मुनि के आश्रम में छिपा दिया। घोड़े को टोह लेते हुए जब सगर-पुत्र ऋषि आश्रम में पहुंचे और अज्ञानवश कपिल मुनि को मर्त्सना करने लगे तो ऋषि की समाधि टूट गयी और उनकी क्रोधाग्नि में सगरपुत्र मग्न हो गये। उनकी आत्मा की शांति के लिए महाराज सगर की सन्तानों ने मां गंगा को पृथ्वी पर लाने के लिए घोर तप किया। तीसरी पीढ़ी में राजा भगीरथ की कठिन तपस्या के फलस्वरूप जब मां गंगा स्वर्ग लोक से अवतरित हो रही थी तो उनका वेग इतना प्रबल था कि मानों मार्ग में प्रत्येक वस्तु को बहा ले जाएंगी। राजा भगीरथ की प्रार्थना से प्रसन्न होकर भगवान शिव ने अपनी जटाओं में गंगा को समा लिया तथा धीमी गति से प्रवाहित होने के लिए पुनः सात धाराओं में प्रकट किया।

हरिद्वार इन तीर्थों में से एक है, जहां पर कुम्भ पर्व हर बारहवें वर्ष मनाया जाता है और अर्द्ध-कुम्भ हर छठे वर्ष मनाया जाता है।

पौराणिक कथा है कि जब सूरों व असुरों ने मिलकर सागर मंथन किया तो 14 रत्नों में अमृत कुम्भ भी निकला। यह विचार करके कि अमृत से असुर मृत्यु-जय होकर सबको नष्ट कर देंगे। देवताओं ने उन्हें अमृत-पान नहीं कराने का निश्चय किया और इस दौड़ में वे चार स्थानों पर विश्राम हेतु रुके। ये स्थान हरिद्वार, प्रयागराज, उज्जैन व नासिक हैं। यहाँ उन्होंने अमृत कुम्भ को रखा जिससे कुछ अमृत की बूँदें इन स्थानों पर गिर गईं। इस कारण ही वैसाखी के दिन हर बारहवें वर्ष कुम्भ पर्व और छठे वर्ष अर्धकुम्भ पर्व लगता है।

पुराणों में ऐसा उल्लेख मिलता है कि जब गंगाजी वर्तमान हरिद्वार के निकट पहुंची तो वहाँ महर्षि कश्यप, वशिष्ठ, अत्रि, विश्वामित्र, जमदग्नि, भारद्वाज और गौतम के आश्रम पाये तो उन्हें यह शंका हुई कि जिस ऋषि के आश्रम के सामने से वे प्रवाहित होंगी वह तो प्रसन्न हो जाएंगे परन्तु शेष ऋषि रुष्ट होकर आप दे देंगे। इस कारण गंगा वहाँ सात धाराओं में होकर बही। वह स्थान आज भी सप्तऋषि आश्रम के नाम से प्रसिद्ध है।

यह स्थान महाराज दक्ष प्रजापति का भी कार्यक्षेत्र रहा है। यहाँ पर राजा दक्ष ने एक महान यज्ञ का आयोजन किया था परन्तु जान-बूझकर भगवान शिव तथा भगवती सती को निमन्त्रण नहीं भेजा। सती शंकर द्वारा वर्जित किए जाने पर भी इस यज्ञ में सम्मिलित होने के लिए अपने पिता के यहाँ पहुंची। राजा दक्ष ने सतीका निरादर किया और भगवान शिव के लिए कटु शब्द का प्रयोग किया। अपमान से क्षुब्ध होकर सती ने प्रज्वलित यज्ञाग्नि द्वारा अपने शरीर को भस्म कर दिया। भगवान शंकर को जब पता चला तो उन्होंने अपनी जटा से वीरभद्र को उत्पन्न किया। समस्त निमन्त्रित देवताओं के विरोध करने पर भी वीरभद्र ने राजा दक्ष का मस्तक काट लिया। देवताओं की प्रार्थना पर भगवान अशुतोष ने दक्ष के बकरे का सिर काटकर राजा दक्ष को जीवित कर दिया। राजा श्वेत ने इसी स्थल पर ब्रह्माजी की तपस्या की थी जिससे प्रसन्न होकर ब्रह्माजी ने वरदान दिया था कि इस स्थल पर ब्रह्मा, विष्णु व महेश तीनों देवताओं का निवास होगा। तभी से इस स्थान का नाम ब्रह्मकुण्ड हुआ। रामायण काल में रावण को मारकर ब्रह्म हत्या से मुक्त होने के लिए राम-लक्ष्मण

इसी क्षेत्र में आये। राम देवप्रयाग में तपस्या करने के लिए चले गये और लक्ष्मणजी ने लक्ष्मणभूला के तपोवन में तपस्या की। यह स्थान महाभारत के सम्राट् शान्तनु तथा गंगा के पाणिग्रहण से संबंधित है।

कुरुक्षेत्र के सर्वनाशी युद्धोपरान्त पाण्डव भी अपने पापों का क्षय करने हेतु इसी तपोभूमि से होकर गये। भीम के नाम से सम्बन्धित भीमगोडा कुण्ड आज भी यहां विद्यमान है। महाभारत का समय लगभग ३००० ई० पूर्व माना जाता है कि आज से ५००० वर्ष पूर्व यह एक प्रसिद्ध स्थान था। ईसा के लगभग १००० वर्ष पूर्व प्रथम जैन तीर्थंकर श्री आदिनाथ ने मायापुरी क्षेत्र में तप किया था जिससे सिद्ध होता है कि उस समय यह स्थान धार्मिक क्षेत्र में विशेष महत्व रखता था। संभवतः ६०० ई० पूर्व मायापुरी क्षेत्र कृष्ण तथा कौशलवंशी राजाओं के अधिकार क्षेत्र में रहा। महान सम्राट् अशोक ने इस क्षेत्र पर राज्य किया जिसका प्रमाण समीपस्थ कालसी स्थित अशोक स्तम्भ से मिल जाता है। ईसा के चतुर्थ शतक में संभवतः उज्जैन के शासक विक्रमादित्य के शासन काल में उनके रत्नों में कवि कालिदास ने कई स्थान पर मायापुरी तथा कनखल का उल्लेख किया है। राजा विक्रमादित्य के भाई भर्तृहरि ने यहां तपस्या कर अमरत्व पाया था। भर्तृहरि के स्मारक के रूप में राजा विक्रमादित्य ने यहां कुण्ड तथा पौड़ियां निर्मित कराई थीं, तभी से इस स्थल का नाम हरि की पौड़ी पड़ा। शानेश्वर नरेश सम्राट् हर्षवर्धन के काल में चीनी यात्री ह्वेनसांग ने लगभग १५ वर्ष तक भारत की यात्रा की। “सी युकी” नामक यात्रा संस्मरण ग्रन्थ में वर्णित ‘मयुलु नगर’ का तात्पर्य वस्तुतः मायापुरी से ही है कि उस समय यह बड़ी जनसंख्या वाला नगर था और साढ़े तीन मील के क्षेत्र में फैला हुआ था। इसा ग्रन्थ में गंगाद्वार पर ब्रह्मा के विशाल मंदिर का उल्लेख मिलता है।

विचार तथा दर्शन के अग्रगण्य आदि गुरु शंकराचार्य जिन्होंने सर्वप्रथम वेदान्त

दर्शन की रचना की, भगवान् बदरीनाथ तथा केदारनाथ जी दर्शनों को जाने हुए यहां पधारे। यह ईसा की आठवीं शताब्दी की बात है।

ईसा की आठवीं शताब्दी में इस स्थान ने एक नया नाम धारण किया तथा नये नगर का निर्माण हुआ जो गंगाद्वार के नाम से प्रसिद्ध हुआ। १३६८ में कुम्भ पर्व के अवसर पर तेमूरलंग ने यहां अकस्मात् आक्रमण किया और सहस्रों निरपराध यात्रियों की हत्या कर गंगा में डाल दिया, खण्डहर ही इसके वैभव का स्मृति मोत्र रह गये। अकबर के काल में इस स्थान ने पुनः अपने पुराने गौरव को प्राप्त किया। अकबर के मित्र तथा मंत्री राजा मानसिंह ने प्रागैतिहासिक नष्ट-भ्रष्ट खण्डहरों पर आज के हरिद्वार की नींव रखी। राजा मानसिंह ने जो मंदिर बनवाया वह आज भी “मानसिंह की छतरी” के नाम से ब्रह्म कुण्ड के मध्य स्थित है। सन् १७७६ ई० में गंगा के पूर्वी तट पर जो आजकल चंडीघाट के नाम से प्रसिद्ध है, मुगल सम्राट् शाहआजम

तथा महादजी सिधिया की सम्मिलित सेवाओं का प्रतीक है।

गंगा अपने उद्गम स्थान गंगोत्री से निकलकर देवप्रयाग में अलकनन्दा से संगम होती हुई हरिद्वार जाती है। यहीं से इस पावन नदी का जनोपयोगी कार्यों के लिए नहर के रूप में निकालने का प्रयास सन् १८३६ में प्रारम्भ हुआ था जो १८५४ में पूरा हुआ।

सन् १९५४ में उत्तर प्रदेश सरकार द्वारा गंगा नहर शताब्दी तत्कालीन राष्ट्रपति डा० राजेन्द्र प्रसाद की अध्यक्षता में मनाई गई और शताब्दी व स्मारक सेतु का निर्माण हुआ जो अत्यन्त जनोपयोगी सिद्ध हुआ। तत्कालीन प्रान्तीय सरकार ने सन् १९६८ में हरिद्वार तथा समीपस्थ उपनगर कनखल व ज्वालापुर को संगठित कर नव निर्मित बृहद् यांत्रिक उद्योगों तथा नवीन मंदिरों से सुशोभित किया। आज का हरिद्वार अपने नैसर्गिक, धार्मिक तथा शान्त वातावरण के कारण देश के कोने-कोने से आने वाले लाखों नर-नारियों के लिए आकर्षण का केन्द्र बना हुआ है।

डाकद्वारा हिन्दी सिक्नुस्

भारत सरकारले अंग्रेजीको माध्यमबाट भारत र विदेशमा स्थित गैरहिन्दी भाषी भारतीय र विदेशीहरूलाई हिन्दी पढाउन पत्राचार कोर्सको संचालन गरेको छ। यी कोर्सहरू तमिल र मलयालमको माध्यमबाट पनि चालू गरिएका छन्। यस अतिरिक्त हिन्दी प्रवेश कोर्स बंगलाको माध्यमबाट पनि चलाइएको छ। यस व्यवस्थाले ‘आफ्ना समयस्वाध्याय’ को सहूलियत उपलब्ध गराइएको छ। कोर्स गर्नेहरूलाई ग्रेड सबकहरू, उत्तर, पानाहरू, अनुषंगी साहित्य र निर्देशक नोटहरू सहित पाक्षिक सबकहरू दिएर घरमै पढने पढाउने व्यवस्था मिलाइएको छ।

निम्नांकित पत्राचार कोर्समा प्रवेश खुला छ:

१) हिन्दी प्रवेश : शुरू गर्नेहरूका लागि दुइ वर्षे प्रारम्भिक पत्राचार कोर्स २) हिन्दी परिचय : हिन्दी प्रवेश पछि दुई वर्षे उन्नत

पत्राचार कोर्स।

१० वर्षभन्दा बढी उमेरका व्यक्तिहरूले कोर्समा लिइनेछन्।

विदेशमा रहेका विद्यार्थीहरूले वर्षेनी ५० डलर (अमेरिकी) वा २३ पाउन्ड वा ४१६.५० रु (विद्यार्थी रहेको देशको मुद्रामा उपरोक्त बरोबर रकम) तिर्नु पर्नेछ।

निर्धारित शुल्कसहित आवेदन पत्र फारामका लागि ३१ जुलाई, १९८१ अन्तिम तारीख तोकिएको छ।

प्रवेश फारम र विवरण पत्र निम्नांकित-बाट प्राप्त गर्न सकिनेछ:

सहायक निर्देशनालय (सी सी) केन्द्रीय हिन्दी निर्देशनालय, पत्राचार कोर्स विभाग

(शिक्षा र सांस्कृतिक मंत्रालय)

वेस्ट ब्लोक-७, आर. के. पुरम्,

नयाँ दिल्ली-२।

जनकपुरमा श्री जीयर स्वामीव्वदारा वेद पाठ र हवनको आयोजना

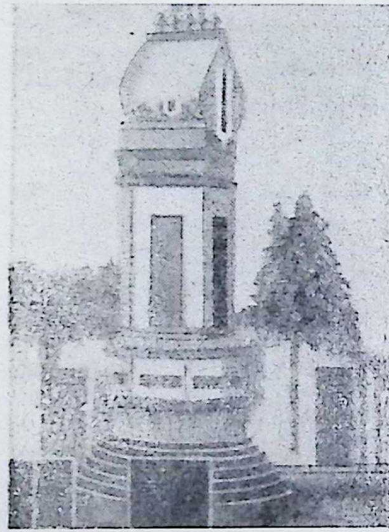
महापावन त्रिडंडी चिन श्रीमन्नारायण रामानुज जीर स्वामीले २९ अप्रिल देखि ६ मईसम्म जनकपुरधाममा “श्री राम महायज्ञ”को आयोजना गर्नु भएको थियो। त्यस अवसरमा भारत, तिरुमल तिरुपति देवस्थानम्का विद्वानहरूले ऋग्वेद र अथर्ववेदको, आन्ध्र प्रदेशको गुन्टुर जिल्लाबाट आउनु भएका विद्वानहरूले यजुर्वेदको र मद्रासबाट आएका विद्वानहरूले सामवेदको पाठ गर्नुभयो। रामायण पाठ र हवन पनि गरियो।

श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको सवारी ८ मई १९८१ का दिन यज्ञको पर्याकुटीमा भएको थियो। मौसुफले ४ वेदहरूको श्रवण गरी वक्सनका साथै यज्ञ प्रसाद ग्रहण गरी वक्सियो।

यज्ञको अन्तिम दिन ६ मईमा १०८ कलशको प्रतिष्ठा, मज्जन र राज्याभिषेक जस्ता अनुष्ठानहरू गरियो।

आन्ध्र प्रदेशको नदीगदपल्लममा प्रधान कार्यालय भएको वामुदेव आश्रमका प्रमुख श्री त्रिडंडी श्रामन्नारायण रामानुज जीयरले विशिष्टाद्वैतवादको प्रचार भारत र

नेपालमा गर्दै आउनु भएकोछ। उहाँ स्वर्गीय भए पछि उहाँको शिष्य त्रिडंडी चीन जीयर स्वामीले आफ्नो गुरुको परम्परा अनुरूप जनकपुरधाममा उपरोक्त यज्ञको आयोजना गर्नु भएकोछ।

राम स्तम्भ, जनकपुरधाम

यज्ञपछि राम स्तम्भ स्थापित गर्ने परम्परा अनुसार नेपाल अधिराज्यको जनकपुर धाम, देवीघाट र मुक्तिनाथमा राम स्तम्भको स्थापना क्रमशः २९ जनवरी, ४ मई र १७ अप्रिल १९६७ मा गरिएको थियो।

भारत समाचारको सम्पादकसंगको भेटवार्तामा स्वामीजीले आफ्नो युगमा भौतिकताको अभिवृद्धि चरम सीमामा पुगी सकेकोले यो दुनिया खल्वलाएकोछ र शान्ति अग्नि मुखकालागि अध्यात्मको आवश्यकतामा जोर दिनुहुँदै हिन्दू धर्मका विभिन्न पथहरूमध्ये आफू विशिष्टाद्वैतको अनुशरण गर्दै त्यसको प्रचारमा लागेको भनी बताउनु भयो।

स्वामीजीको योजना मुक्तिनाथ दर्शनको पनि थियो तर दिनहुँ वर्षा तथा आफू

सँग ठूलो भक्तमंडली रहेकोले यसपालि यात्रा स्थगित गर्नु भयो। उहाँले नेपाल यस भू-खडमा एक ठूलो सांस्कृतिक स्थल हो र नेपालबाट केही न केही सिक्नेनैछु भन्नु भयो।

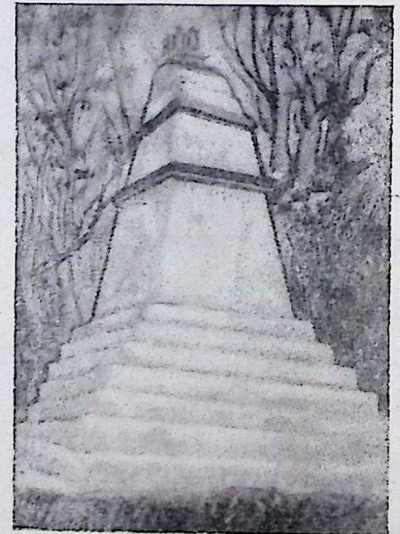
स्वामीजीले पूर्वी तराईको एक प्रमुख केन्द्र विराटनगरमा २० मई देखि २६ मई सम्म चारौँ वेदको पाठका साथै स्वाध्याय ज्ञान यज्ञ पनि गर्नु भयो।

छैठौँ योजनामा ५ कैसर शोध केन्द्र

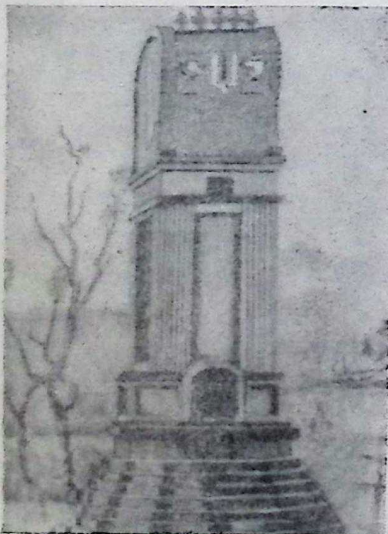
छैठौँ योजना कालमा अहमदावाद, बम्बै, कटक, तिरुअनन्तपुरम्, ग्वालियार र बंगलोरमा ५ क्षेत्रीय कैसर नदान एवं केन्द्रहरूको स्थापना गरिनेछ

स्वास्थ्य मन्त्रालयको सूत्र अनुसार ठूला राज्यहरूमा तीन, मझौला राज्यहरूमा दुई र साना राज्यहरूमा एकएक कैसर निदान केन्द्रहरूको स्थापना गर्ने निर्णय गरिएकोछ, कैसर उपचारको क्षेत्रमा आयुर्वेदिक एवं होमियोपैथिक अनुसंधानकालागि पनि केन्द्रीय सहायताको व्यवस्था छ।

भारतमा प्रतिवर्ष कैसरले मर्नेहरूको संख्या ५ लाख छ।

राम स्तम्भ मुक्तिनाथ

राम स्तम्भ, देवीघाट

फिल्मी कलाकारहरूलाई पुरस्कार प्रदान

राष्ट्रपति श्री नीलम संजीव रेड्डीले एक समारोहबीच अठ्ठाइसौं राष्ट्रीय फिल्म समारोहको निर्णायकमंडलद्वारा सर्वोत्तम घोषित निर्देशक श्री मृणाल सेन, अभिनेतृ सुश्री स्मिता पाटिल वाल कलाकार मास्टर अरविंद र विभिन्न फिल्ममा सर्वोत्तम घोषित गरिएका कलाकारहरूलाई स्वर्ण कमल र अन्य पुरस्कारहरू प्रदान गर्नु भयो। लामो अवधामम्म फिल्मको क्षेत्रमा योगदान गर्नु भएकोले श्री पी. जयराजलाई दादा साहब फालके पुरस्कार प्रदान गरियो।

मारशसमा बाल फिल्म समारोह

मरिशसका शिक्षामंत्री श्री खेर जगत सिंहले पोर्ट लूईमा एक साते वाल फिल्म समारोहको उद्घाटन गर्नु भयो।

भारतको फिल्म सोसाइटीद्वारा उपलब्ध गराइएको वाल फिल्महरू, लघु चलचित्रहरू मरिशसका विभिन्न सिनेमा हलहरूमा प्रदर्शित गरिए।

मलयालम फिल्म 'ओपल'मा सर्वोत्तम अभिनयका लागि मास्टर अरविंद पुरस्कृत

हिन्दी फिल्म 'चक्र'मा सर्वोत्तम अभिनयका लागि स्मिता पाटिललाई सर्वोत्तम नायिक पुरस्कार प्रदान

भारतमा इन्डोर स्टेडियम बनाउन कुवैतको प्रस्ताव

कुवैतको अमीरले भारतमा इन्डोर रंगशाला बनाउन १२ करोडको अनुदान दिने प्रस्ताव गर्नु भएको छ। उक्त सूचना शिक्षामन्त्री श्री एस. वी. चव्हाणले राज्य सभामा दिनुभयो।

उकिल बिम्बलेन्डनकालागि आमंत्रित

अखिल इंग्ल्याण्ड टेनिस क्लबले बिम्बलेन्डन टेनिस चैम्पियनशीपमा अम्पायरिंगकालागि उकिललाई आमंत्रित गरेको छ। उहाँलाई पोहरसाल पनि निम्त्याइएको थियो। बिम्बलेन्डन टूर्नामेन्ट २२ जून देखि ४ जुलाई सम्म हुनेछ।

श्री उकिलले १९५१ देखि दिल्लीमा आयोजित टूर्नामेन्टहरू जस्तो डेविसकप, राष्ट्रीय चैम्पियनशीप, उत्तरी भारत टूर्नामेन्ट एवं दिल्ली राज्य चैम्पियनशीपमा अम्पायरिंग गर्नु भएको छ।

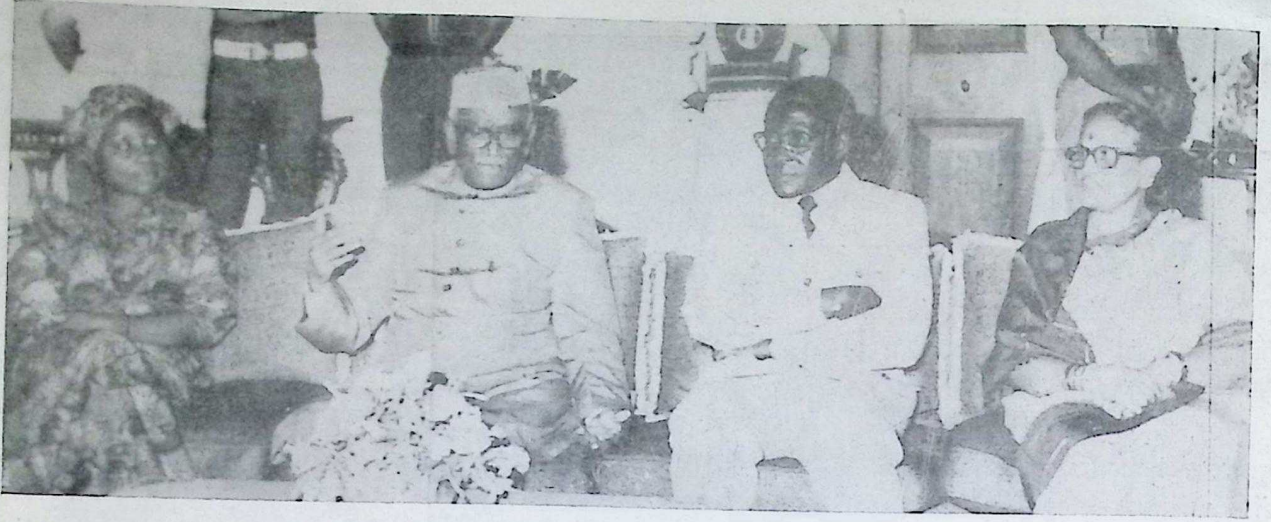
एशियाई ऐथलेटिक्समा भारतलाई १६ पदक

टोकियोमा आयोजित चौथो एशियाई ऐथलेटिक्स चैम्पियनशीपमा भारतको चांदरामले २० किलो मीटर चाल प्रतियोगिता, गोपाल सिंहले पाच हजार मीटर दौडमा, राजनले ८ सय मीटर दौडमा, गोता जुत्सीले ८ सय मीटरमा र साविर अलिले डेकाल्थानमा स्वर्ण पदक जित्नु भयो।

भारतकै रजत सिंहले २० किलो मीटर चाल प्रतियोगिता दोस्रो हुनु भइ रजत पदक जिते। शटपुटमा बहादुर सिंहले ३००० मीटरको स्टीपल चेजमा गोपाल सेनीले, सुखवंत सिंहले १५ सय मीटर दौडमा रजत पदक जितेका छन्।

भारतलाई ६ कांस्य पदकहरू पनि प्राप्त भएकोछ। तीन दिने स्पर्धामा भारतले ५ स्वर्ण, ५ रजत र ६ कांस्य पदकहरू जितेकोछ। पदक जित्नेहरूमा जापान पहिला भएकोछ।

टोकियोमा आयोजित एशियाई खेलकूद प्रतियोगितामा भारत लगायत २१ देशका ३४१ प्रतियोगिहरूले भाग लिएका थिए।

भारत यात्रा कालमा जिम्बावेका प्रधानमन्त्री श्री र्वर्ट मुगावे र श्रीमती शेलो मुगावे राष्ट्रपति र श्रीमती रेडुका साथमा

चित्रमा समाचार

नयाँ दिल्ली विमानघाटमा प्रधानमन्त्री श्रीमती इन्दिरा गांधी-द्वारा जिम्बावेका प्रधानमन्त्री र श्रीमती मुगावेको स्वागत

— प्रधानमन्त्रीद्वारा १९८० का लागि शान्ति स्वरूप भटनागर पुरस्कार प्रदान । पुरस्कार विजेता-हरु प्रधानमन्त्रीका साथमा

भारतीय राजदूतावास, सूचना सेवा काठमाडौंबाट प्रकाशित प्राधिकारिक न्यूज बुलेटिन । मुद्रक — कमलर एलाएन्स. प्रेस काठमाडौं प्रा